

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти
спеціальності 262 Правоохоронна діяльність

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного права
Протокол № 9 від 10 березня 2020 року

ЧЕРНІГІВ 2020

Юридична відповідальність. Методичні вказівки до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти спеціальності 262 Правоохоронна діяльність / Укл.: Марущак О. А. - Чернігів: ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ. - 2020. - 54 с.

Укладач: МАРУЩАК ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного права

Відповідальний за випуск: КОЗИНЕЦЬ ОЛЕНА ГАВРИЛІВНА,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного права,
кандидат історичних наук, доцент

Рецензент: СТРИЛЕЦЬ ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА,
доцент кафедри цивільного,
господарського права та процесу,
кандидат юридичних наук

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ».....	6
1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Юридична відповідальність»	6
1.2. Структура навчальної дисципліни «Юридична відповідальність».....	11
1.3. Система поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Юридична відповідальність»	12
2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	13
Тема 1. Поняття юридичної відповідальності	13
Тема 2. Історія інституту правової відповідальності	15
Тема 3. Філософія правової відповідальності.....	17
Тема 4. Правова відповідальність як соціальне явище	19
Тема 5. Принципи юридичної відповідальності.....	21
Тема 6. Функції юридичної відповідальності.....	23
Тема 7. Нормативно-правові основи юридичної відповідальності	25
Тема 8. Підстави та стадії юридичної відповідальності	27
Тема 9. Інститут звільнення від юридичної відповідальності	29
Тема 10. Класифікація та види юридичної відповідальності	31
Тема 11. Міжнародно-правова відповідальність	33
Тема 12. Конституційна відповідальність.....	35
Тема 13. Адміністративна відповідальність.	37
Тема 14. Фінансова відповідальність.....	38
Тема 15. Кримінальна відповідальність.....	40
Тема 16. Цивільна відповідальність	42
Тема 17. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність.....	44
3. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»	48
4. ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА	50
5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ	52

ПЕРЕДМОВА

Вивчення дисципліни «Юридична відповідальність» - важливий напрямок юридичної освіти. Загальноосвітнє значення юридичної відповідальності пов'язане з необхідністю підвищення загального рівня правової культури здобувачів вищої освіти - майбутніх правоохоронців. Метою викладання навчальної дисципліни «Юридична відповідальність» є: глибоке усвідомлення здобувачами вищої освіти сутності, призначення і функцій юридичної відповідальності, її ролі і місця в системі правового регулювання; аналіз історії і розвитку, історичних традицій її формування; критичне осмислення позитивного і негативного досвіду правового регулювання юридичної відповідальності, юридичної діяльності, реалізації, застосування, тлумачення норм; формування у здобувачів вищої освіти юридичного мислення, політичної правової культури, зацікавленості їх у поглибленні і розширенні правознавчого світогляду, патріотизму, національної самосвідомості тощо; набуття здобувачами вищої освіти навичок роботи з джерелами права, вміння користуватися ними у практичній діяльності. Здобувачі вищої освіти набувають: знання та розуміння: правових засад функціонування держави і основ законодавства України та зарубіжних країн; системи правоохоронних органів України та іноземних держав, сутності та основних їх завдань; знання та розуміння щодо здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень, у тому числі корупційних.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Юридична відповідальність» є: організаційно підготувати здобувачів вищої освіти до участі у навчальному процесі, поставити основні навчальні завдання, цілі та засоби їх досягнення; оволодіння основами юридичної відповідальності, усвідомити її місце в системі національного та міжнародного права; отримання широких та глибоких знань про юридичну відповідальність; пізнання нормативно-правових основ юридичної відповідальності; ознайомити з особливостями застосування юридичної відповідальності; зміцнити світоглядну та громадянську позицію майбутніх правознавців, підготувати їх психологічно до самостійної напруженої та відповідальної роботи на користь суспільства та держави.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні знати: загальнотеоретичну характеристику та наукові погляди на зміст юридичної відповідальності; історію інституту правової відповідальності; функції юридичної відповідальності; принципи юридичної відповідальності; основи правової відповідальності як соціального явища; філософські аспекти юридичної відповідальності; нормативно-правові основи юридичної відповідальності та ін.

Самостійна робота здобувача вищої освіти – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Самостійна робота є основним способом оволодіння навчальним матеріалом під час позааудиторної навчальної роботи. Опанування знаннями з даної учбової дисципліни передбачає значну самостійну, позааудиторну роботу над засвоєнням матеріалу цього курсу: ознайомлення з першоджерелами, рекомендованою літературою, вивчення лекційного матеріалу, опрацювання питань винесених на самостійне вивчення та виконання письмових завдань. Самостійна робота також включає підготовку рефератів, доповідей та повідомлень. Крім того, деякі питання курсу повинні розглядатися здобувачами вищої освіти з урахуванням знань отриманих на заняттях з теорії держави і права, конституційного права України, історії держави і права України, історії держави і права зарубіжних країн та інших, а це потребує додаткових зусиль і часу.

Самостійна робота повинна проводитися впродовж всього семестру, а її зміст визначається програмою курсу. При виконанні завдань необхідно використовувати матеріали підручників, монографій, публікацій в періодичних виданнях, збірки документів, ресурси Інтернет. При виконанні такої роботи необхідно надати їй практичну спрямованість, тобто здобувачі вищої освіти не повинні обмежуватися знайомством із змістом підручників, монографій, публікацій в періодичних виданнях, вивченням текстів конституцій, веб-сайтів вищих органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій і громадських організацій зарубіжних країн. Важливим також є дослідження нормативних актів, як загальнодержавного значення, так і локальних.

Дані методичні рекомендації складено відповідно до програми курсу «Юридична відповідальність», включають основні положення програми навчальної дисципліни «Юридична відповідальність», питання з основних тем курсу, винесені на самостійне опрацювання, перелік додаткової літератури по кожній темі, а також перелік основної навчально-методичної літератури.

1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни «Юридична відповідальність»

Тема 1. Поняття юридичної відповідальності

Поняття юридичної відповідальності. Загальнотеоретична характеристика поняття юридичної відповідальності. Наукові погляди на зміст юридичної відповідальності. Концепції юридичної відповідальності. Юридична відповідальність в системі права України. Методологія дослідження інституту відповідальності. Юридична відповідальність: теоретично-правовий аналіз природи та сутності. Загальнотеоретичні питання правової відповідальності. Співвідношення юридичної відповідальності з іншими видами відповідальності. Концепції позитивної юридичної відповідальності. «Юридична», «правова» та «правна» відповідальність. Генеза юридичної відповідальності. Міри юридичної відповідальності. Юридична відповідальність держави та особи. Юридична відповідальність і законність. Юридичний обов'язок і відповідальність. Стан розробки загальнотеоретичних досліджень юридичної відповідальності в Україні. Юридична відповідальність: пошук парадигми. Двохаспектний погляд на юридичну відповідальність.

Тема 2. Історія інституту правової відповідальності

Відповідальність у Стародавньому Римі та Візантії. Деліктна відповідальність у Стародавньому Римі. Відповідальність у шлюбному праві ранньої Візантії. Юридична відповідальність в Україні в XV-XIX століттях. Підстави кримінальної відповідальності за литовсько-руським правом другої половини XV початку XVI ст. Види злочинів в українському та російському кримінальному праві XVII. Юридична відповідальність за Статутом про покарання, які накладають мирові судді (1864 р.). Дослідження правової відповідальності в працях українських учених-правників. Відповідальність у працях учених-правників Наукового товариства імені Шевченка. Межі державної влади у застосуванні покарання в працях М. Чубинського. Відповідальність у психологічній теорії права Л. Петражицького. Проблеми відповідальності в працях Й. Покровського. Відповідальність за голодомор і репресії: історичний зріз. Голодомор 1921-1922 рр. в українському селі: до питання юридичної відповідальності організаторів. Оцінка правових підстав здійснення масових репресій військовослужбовців та їхніх родин в УРСР. Історіографічні аспекти правової відповідальності. Історіографія дослідження проблем юридичної відповідальності в праві України та Польщі. Розвиток наукових поглядів на інститут адміністративної відповідальності. Розвиток учення про відповідальність у трудовому праві.

Тема 3. Філософія правової відповідальності

Феноменологія відповідальності. Дискусії про природу правової відповідальності. Світоглядні засади відповідальності. Онтологічні проблеми відповідальності. Онтологія відповідальності. Модальність юридичної відповідальності: невідворотність, довільність, неможливість. Основні типи правового пізнання компромісу та конфлікту. Антропологічна складова в пізнанні відповідальності. Антропологічні та соціокультурні засади правової відповідальності. Відповідальність перед Богом як евристичний парадокс нормативної реальності. Соціальна відповідальність людини. Поняття «соціальна відповідальність людини». Види соціальної відповідальності. Підстави соціальної відповідальності. Правова відповідальність у контексті верховенства права та окремих типів праворозуміння. Вимоги верховенства права і юридична відповідальність. Правова відповідальність із позицій праворозуміння. Концепція кримінальної відповідальності у світлі соціально-натуралістичної теорії права. Соціально-політичні аспекти правової відповідальності. Відповідальність державних політичних діячів. Проблеми юридичної та соціально-політичної відповідальності бізнесу.

Тема 4. Правова відповідальність як соціальне явище

Юридична відповідальність як соціальне явище. Юридична відповідальність як засіб соціального регулювання. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності. Юридична відповідальність та соціальна дійсність. Взаємозв'язок юридичної відповідальності з нормами моралі, нормами права, правовою свідомістю та правовою культурою. Охоронні відносини в механізмі правового регулювання. Природа поведінки людини (культура поведінки, механізм індивідуальної поведінки, антисупільна поведінка). Місце юридичної відповідальності в системі охоронних правовідносин. Поняття правопорядку та склад правопорядку. Природа та сутність відповідальності. Методологія досліджень проблем відповідальності в правовій науці. Наукові підходи щодо розуміння відповідальності. Теоретичні аспекти відповідальності держави: забезпечення ефективної діяльності міжнародних судових органів і арбітражних установ. Порівняльні аспекти правової відповідальності. Зловживання правом і правова відповідальність. Правова відповідальність та інші правові категорії. Правова відповідальність і суміжні правові інститути. Публічно-правові обмеження та правова відповідальність.

Тема 5. Принципи юридичної відповідальності

Принципи юридичної відповідальності. Теоретично-правові проблеми співвідношення законності та справедливості в сфері права. Поняття та система принципів юридичної відповідальності. Місце принципів юридичної відповідальності в системі охоронних правовідносин. Значення принципів юридичної відповідальності у розбудові громадянського суспільства. Поняття принципів юридичної відповідальності. Законність, обґрунтованість, гуманізм.

Принцип невідворотності юридичної відповідальності. Принцип співмірності покарання та діяння залежно від галузі права. Принципи притягнення до юридичної відповідальності залежно від галузі права.

Тема 6. Функції юридичної відповідальності

Поняття функцій юридичної відповідальності. Каральна (репресивна) функція. Превентивна функція. Компенсаційна (відшкодувальна) функція. Правовідновлювальна функція. Інтеграційна функція. Виховна функція.

Тема 7. Нормативно-правові основи юридичної відповідальності

Нормативно-правові основи юридичної відповідальності. Інститут юридичної відповідальності: змістовна характеристика та процедури формування. Доктринальні засади формування комплексних інститутів юридичної відповідальності в теорії права. Проблеми виокремлення нових видів відповідальності: процесуальна, екологічна, земельна тощо.

Тема 8. Підстави та стадії юридичної відповідальності

Стадії юридичної відповідальності. Характеристика стадій юридичної відповідальності. Співвідношення основних понять та підстав виникнення юридичної відповідальності: склад, ознаки діяння, призначення заходів та міри юридичної відповідальності, їх реалізація. Підстави виключення юридичної відповідальності та звільнення від юридичної відповідальності. Поняття передумов та підстав юридичної відповідальності. Нормативна підстава. Відповідальність за порушення правових норм та відповідальність, передбачена правовими нормами. Фактичні підстави юридичної відповідальності. Склад правопорушення. Вина. Шкода. Суспільна небезпека та суспільна шкідливість вчинку. Протиправність діяння. Судовий процес як процедурна форма юридичної відповідальності за правопорушення. Загальнотеоретичні проблеми розвитку судового процесу та правосуддя: мета та принципи. Мета, принципи судових процедур для реалізації юридичної відповідальності. Підстави юридичної відповідальності. Реалізація юридичної відповідальності.

Тема 9. Інститут звільнення від юридичної відповідальності

Поняття звільнення від юридичної відповідальності. Підстави звільнення від юридичної відповідальності. Обставини, що виключають настання юридичної відповідальності. Підстави звільнення від юридичної відповідальності залежно від галузі права. Поняття самозахисту, необхідної оборони, крайньої необхідності.

Тема 10. Класифікація та види юридичної відповідальності

Загальна характеристика критеріїв диференціації юридичної відповідальності. Проблема класифікації юридичної відповідальності на види. Загальна характеристика видів юридичної відповідальності. Галузевий критерій поділу. Кількісний критерій поділу. Міжнародно-правова відповідальність. Юридична відповідальність за помилки при застосуванні законодавчої техніки

Тема 11. Міжнародно-правова відповідальність

Поняття міжнародно-правової відповідальності держав. Позитивна та негативна міжнародно-правова відповідальність. Підстави міжнародно-правової відповідальності держав за міжнародні правопорушення. Об'єм відповідальності за міжнародні правопорушення. Види та форми міжнародно-правової відповідальності держави-правопорушника.

Тема 12. Конституційна відповідальність

Правова природа конституційної відповідальності. Підстави конституційної відповідальності. Принципи конституційної відповідальності. Функції конституційної відповідальності. Проблеми застосування конституційної відповідальності.

Тема 13. Адміністративна відповідальність

Поняття адміністративної відповідальності та її законодавче забезпечення. Становлення та розвиток законодавства про адміністративну відповідальність. Підстави адміністративної відповідальності. Принципи адміністративної відповідальності. Функції адміністративної відповідальності. Адміністративно-процесуальна відповідальність.

Тема 14. Фінансова відповідальність

Поняття фінансової відповідальності. Підстави та принципи фінансової відповідальності. Функції фінансової відповідальності. Податкова відповідальність як підвид фінансово-правової відповідальності: загальна характеристика.

Тема 15. Кримінальна відповідальність

Поняття та ознаки кримінальної відповідальності. Підстави і принципи кримінальної відповідальності. Функції кримінальної відповідальності. Види кримінальної відповідальності. Звільнення від кримінальної відповідальності. Кримінально-процесуальна відповідальність.

Тема 16. Цивільна відповідальність

Концептуальні положення цивільної відповідальності. Цивільно-правова відповідальність і захист цивільних прав. Цивільно-правова відповідальність як засіб правового примусу. Okремі історіографічні аспекти розвитку інституту цивільної відповідальності. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав та міра цивільно-правової відповідальності. Переддоговірна цивільно-правова відповідальність. Відповідальність за порушення договірних зобов'язань. Недоговірна відповідальність. Застосування норм відповідальності в окремих сферах цивільних правовідносин. Міжнародний досвід та окремі аспекти застосування норм відповідальності в міжнародному приватному праві.

Тема 17. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність

Поняття та види дисциплінарної відповідальності. Підстави дисциплінарної відповідальності. Міри дисциплінарної відповідальності. Функції дисциплінарної відповідальності. Поняття матеріальної відповідальності та підстави для притягнення працівників до відповідальності. Завдання та функції матеріальної відповідальності працівників. Різновиди матеріальної відповідальності працівників. Застосування норм про матеріальну відповідальність працівників. Підстави для притягнення роботодавця до матеріальної відповідальності. Правова природа, особливості та функції матеріальної відповідальності роботодавця. Види матеріальної відповідальності роботодавця.

**1.2. Структура навчальної дисципліни
«Юридична відповідальність»**

Назви тем		Кількість годин			
			Лек	Прак	Сам.роб
1	2	3	4	5	6
1.	Поняття юридичної відповідальності	10	2	2	6
2.	Історія інституту правової відповідальності	10	0	0	10
3.	Філософія правової відповідальності	10	0	2	8
4.	Правова відповідальність як соціальне явище	8	2	2	4
5.	Принципи юридичної відповідальності	6	2	2	2
6.	Функції юридичної відповідальності	8	2	2	4
7.	Нормативно-правові основи юридичної відповідальності	8	2	0	6
8.	Підстави та стадії юридичної відповідальності	8	2	2	4
9.	Інститут звільнення від юридичної відповідальності	8	2	0	6
10.	Класифікація та види юридичної відповідальності	6	0	2	4
11.	Міжнародно-правова відповідальність	8	2	0	6
12.	Конституційна відповідальність	5	0	0	5
13.	Адміністративна відповідальність	5	0	0	5
14.	Фінансова відповідальність	5	0	0	5
15.	Кримінальна відповідальність	5	0	0	5
16.	Цивільна відповідальність	5	0	0	5
17.	Дисциплінарна та матеріальна відповідальність	5	0	0	5
	Всього годин на дисципліну	120/120	16	14	90

1.3. Система поточного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Юридична відповідальність»

Рекомендовані види та розподіл балів, які враховуються при виставленні поточного та модульного контролю (таблиця розроблена на основі Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти)

	Види діяльності	Терміни	Форми контролю та звітності	Максимальна кількість балів за семестр
1. Обов'язкові, вибіркові та стимулюючі види робіт				
.1	Робота на семінарських заняттях	Протягом семестру	Відповіді, доповнення, терміни, тести	До 16 балів*
.2	Ведення конспекту лекцій	Протягом семестру	Конспект	До 5-х балів
.3	Наукова робота (виступ з доповіддю, публікація)	Протягом семестру	Виступ, публікація	До 10-ти балів
.4	Ведення конспекту самостійної роботи	Протягом семестру	Конспект	До 5-ти балів
.5	Виконання самостійної дослідної роботи	Протягом семестру	Виконана робота у вигляді реферату	До 6-ти балів
.6	Ведення словника з предмету	Протягом семестру	Словник	До 6-ти балів
.7	ЗМК	Протягом семестру	Підтверджуючі документи	До 12-ти балів
Разом за поточний контроль:				60 балів
<p>*20 балів буде переведено з оцінок, які отримає здобувач вищої освіти під час семінарських занять, виконуючи усі види робіт. Наприклад: здобувач вищої освіти, відповідно до національної системи оцінювання заробив у підсумку за поточну роботу «5» - це 16-14 у балах; «4» - це 13-11; «3» - це 10-6; «2» - 5-1.</p>				
2. Підсумковий контроль				
п/п	Підсумковий модуль	Терміни	Форми контролю та звітності	Максимальна кількість балів
.1.	Екзамен	Відповідно до розкладу		до 40 балів
Разом за модульний контроль				40 балів
Зважена семестрова оцінка				100 балів

2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Поняття юридичної відповідальності

Питання для самостійного опрацювання.

Поняття юридичної відповідальності. Загальнотеоретична характеристика поняття юридичної відповідальності. Наукові погляди на зміст юридичної відповідальності. Концепції юридичної відповідальності. Юридична відповідальність в системі права України. Методологія дослідження інституту відповідальності. Юридична відповідальність: теоретично-правовий аналіз природи та сутності. Загальнотеоретичні питання правової відповідальності. Співвідношення юридичної відповідальності з іншими видами відповідальності. Концепції позитивної юридичної відповідальності. «Юридична», «правова» та «правна» відповідальність. Генеза юридичної відповідальності. Міри юридичної відповідальності. Юридична відповідальність держави та особи. Юридична відповідальність і законність. Юридичний обов'язок і відповідальність. Стан розробки загальнотеоретичних досліджень юридичної відповідальності в Україні. Юридична відповідальність: пошук парадигми. Двохаспектний погляд на юридичну відповідальність.

Додаткова література до теми 1.

1. Berdnik I.V. CONCERNING THE ISSUE ON DETERMINING THE OBJECTIVE EVIDENCES OF THE “SEA POLLUTION” CRIME // Social and Legal Sciences Vol. 1 No. 2 – November 2018. P. 5-11.

2. Khalymon S., Polovnikov V., Kravchuk O., Marushchak O., Strilets O. (2019). Forensic Economic Examination as a Means of Investigation and Counteraction of Economic Crimes in East Europe (example of Ukraine). Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. Volume 22, Issue 3. URL: <https://www.abacademies.org/articles/forensic-economic-examination-as-a-means-of-investigation-and-counteraction-of-economic-crimes-in-east-europe-example-of-ukraine-8263.html>

3. Андрюшко І. Я. Правове мислення у різновидах правової діяльності: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун.-т Одеська юридична академія. Одеса, 2015. 20 с.

4. Александров Н. Г. Законность и правоотношения в советском обществе. Москва: Юриздат, 1955. 176 с.

5. Берднік І.В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони вод за законодавством окремих зарубіжних країн //Сучасний вимір держави і права: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 18-19 травня 2018 р. Львів: Західноукраїнська організація «центр правничих ініціатив», 2018. Ч. 1. С.22-25

6. Берднік І.В., Погребняк С.В. Історія розвитку кримінального законодавства про відповідальність за незаконний видобуток водних біологічних ресурсів у період нового часу // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. №36. С. 80-83.

7. Буткевич В. Г. Фактори негативного впливу на ефективність реалізації прав людини в Україні. *Право України*. 2009. № 4. С. 36-41.
8. Вицын С. Е. Ответственность по советскому праву. *Правоведение*. 1968. № 2. С. 154.
9. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія : монографія / [І. Безклубий, С. Бобровник, І. Гриценко та ін.]; за заг. ред. І. Безклубого . – К. : Грамота, 2014 – 448 с.
10. Головка М. Б. До питання про кримінальну відповідальність за невиконання рішень європейського суду з прав людини (To the issue of criminal liability for violations of the european court of human rights decisions). *Електронний фаховий журнал Порівняльно-аналітичне право* № 2. 2018 р. С. 293-295.
11. Егоров Н. Д. О понятии субъективного права. *Правосубъектность по гражданскому и хозяйственному праву*. Ленинград: Ленингр. ун-т, 1983. 197 с.
12. Ильин И. А. О сущности правосознания. Т. 4. Москва: Русская книга, 1993-1994. 620 с.
13. Колодій А. М., Копейчиков В. В., Лисенко С. А. Загальна теорія держави і права. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 317 с.
14. Кравчук М. В. Теорія держави і права: опорні конспекти. Київ: Атіка, 2007. 288 с.
15. Лейст О. Э. Основные виды юридической ответственности за правонарушение. *Правоведение*. 1977. № 3.
16. Марущак Н.В. Забезпечення права особи на повагу до її гідності на стадії досудового розслідування у кримінальному процесі України: монографія. / Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. 159 с.
17. Марущак Н.В., Мулач Т.С. Про принципи права // Проблеми захисту прав та свобод людини та громадянина: тези всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів (Чернігів, 19-20 травня 2016 р.). Чернігів, ЧНТУ, 2016. С. 263 – 265.
18. Марущак О. А. Проблема реалізації державного суверенітету в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2018. № 1 (4). С. 68-72.
19. Матузов Н. И. Личность. Права. Демократия: теоретические проблемы субъективного права. Саратов: Саратовский ун-т, 1972. 290 с.
20. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії та практики: дис. ...канд. юр. наук: 12.00.02 / Київський національний унт ім. Тараса Шевченка. Київ, 2000. 180 с.
21. Осокина Г. Л. Теория охранительно-искового правоотношения. Вопросы теории охранительных правоотношений: материалы научной конференции. Ярославль, 1991. С. 20.
22. Порівняльне правознавство: підручник / За заг. ред. О.В. Петришина. Х, Право, 2012. 272 с.

23. Рассолов М. М. Теория государства и права: учеб. Москва: Закон и право, 2000. 640 с.

24. Середюк В. В. Про українське право. Збірник статей кафедри теорії та історії держави і права. / заг. ред. І. Безклубого. Київ, 2010. 300.

Тема 2. Історія інституту правової відповідальності

Питання для самостійного опрацювання.

Відповідальність у Стародавньому Римі та Візантії. Деліктна відповідальність у Стародавньому Римі. Відповідальність у шлюбному праві ранньої Візантії. Юридична відповідальність в Україні в XV-XIX століттях. Підстави кримінальної відповідальності за литовсько-руським правом другої половини XV початку XVI ст. Види злочинів в українському та російському кримінальному праві XVII. Юридична відповідальність за Статутом про покарання, які накладають мирові судді (1864 р.). Дослідження правової відповідальності в працях українських учених-правників. Відповідальність у працях учених-правників Наукового товариства імені Шевченка. Межі державної влади у застосуванні покарання в працях М. Чубинського. Відповідальність у психологічній теорії права Л. Петражицького. Проблеми відповідальності в працях Й. Покровського. Відповідальність за голодомор і репресії: історичний зріз. Голодомор 1921-1922 рр. в українському селі: до питання юридичної відповідальності організаторів. Оцінка правових підстав здійснення масових репресій військовослужбовців та їхніх родин в УРСР. Історіографічні аспекти правової відповідальності. Історіографія дослідження проблем юридичної відповідальності в праві України та Польщі. Розвиток наукових поглядів на інститут адміністративної відповідальності. Розвиток учення про відповідальність у трудовому праві.

Додаткова література до теми 2.

1. Holovko M., Kwilinski A., Volynets R., Berdnik I., Berzin P. E-commerce: concept and legal regulation in modern economic conditions. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. Volume 22, Special Issue 2, 2019. URL: <https://www.abacademies.org/articles/ecommerce-concept-and-legal-regulation-in-modern-economic-conditions-8186.html>

2. Басін К. В. Юридична відповідальність: природа, форми реалізації та права людини: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. Київ, 2006. 214 с.

3. Берднік І.В. Кримінальна відповідальність за невиконання рішень Європейського суду з прав людини // Юридична наука і практика: виклики часу: [Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Т. II, м. Київ, Національний авіаційний університет, 12 березня 2015 р.] 288 с. С. 23-26.

4. Біла Л. В. Зміцнення законності як одна з передумов побудови соціальноправової держави. Держава і право: зб. наук. пр. 2002. № 15. С. 22-24.

5. Бондар Ю. М. Принцип верховенства права як умова правового закону. Права людини: історія та сучасність. Збірник матеріалів VI наукової конференції студентів та молодих учених факультету правознавства та міжнародних відносин УДУФМТ. Київ: УДУФМТ, 2013. С. 35-39.
6. Васецький В. Ю. Забезпечення прав та свобод людини і громадянина в демократичному суспільстві (на прикладі удосконалення інституту юридичної відповідальності). Часопис Київського університету права. 2009. № 2. С. 16-20.
7. Головка М. Б. Запобігання злочинам проти правосуддя в Україні (на основі офіційних статистичних даних державної судової адміністрації за 2010-2013 роки). Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2014. Вип.к 10-2. Том 2. С. 51-53.
8. Епанешников В. С. Юридическая ответственность лиц, отбывающих наказание в виде лишения свободы: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.08 / Акад. упр. МВД России. Москва, 2000. 372 с.
9. Заднепровская М. В. Осуществление юридической ответственности и социалистическая законность: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Академия наук СССР. Институт государства и права. Москва, 1984. 213 с.
10. Конституційні засади сучасного державотворення : навч. посіб. у питаннях і відповідях / За ред. Т.Є. Кагановської. Харків, Право, 2017. 304 с.
11. Крестовская Н. Н., Матвеева Л. Г. Теория государства и права: Элементарный курс. арьков.: Одиссей, 2007. 432 с.
12. Лихова С. Я. Зміст значення соціальної функції кримінального права. Право України. 2017. № 2. С. 68-74.
13. Малик Я. Й., Береза О. І., Криштанович М. Ф. Національна безпека: навч. посіб. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2010. 280 с.
14. Марущак Н. В. Деякі аспекти розуміння людської гідності у працях видатних представників філософської думки Нового часу. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 4. С. 33–41. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1477226>
15. Марущак Н. Марущак О. Права людини: політичний аспект. Ukraine – EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law : collection of international scientific papers. Chernihiv : CNUT, 2018. С. 48 – 50.
16. Марущак О. А., Деркач Є. В. Місцеве самоврядування за конституцією США 1787 року. Економіка, фінанси, облік, менеджмент і право: актуальні питання і перспективи розвитку: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 22 червня 2019 р.): у 4 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2019. Ч. 2. С. 53-54.
17. Марущак О.А., Денисова Л. Психологічна теорія походження держави. Сучасний рух науки: тези доп. V міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 7-8 лютого 2019 р. Дніпро, 2019. С. 437-442.
18. Марущак, О. А. (2019). Формування та становлення наукової категорії "функції держави". Форум Права, 55(2). 59–69. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2635565>.

19. Марчук В. М., Корольков О. В. Марчук В. М. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Київ. нац. торг.-екон. унт, 2012. 415 с.
20. Фарукшин М. Х. Международно-правовая ответственность (сущность и основания). Международная правосубъектность. Москва: Наука, 1971.
21. Фаткулин М. Н. Проблемы теории государства и права. Москва: Основы, 2003. 351 с.
22. Фундаментальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали наук. полілогу, м. Харків, 7 верес. 2018 року. / Ю.В. Баулін, Ю.А. Пономаренко. Харків, Право, 2018. 208 с.
23. Халфина Р. О. Право как средство социального управления. Москва: Наука, 1988. 256 с.
24. Шестопалова Л. М. Теорія права та держави: навч. посіб. Київ: Вид. Паливода А. В., 2012. 255 с.

Тема 3. Філософія правової відповідальності

Питання для самостійного опрацювання.

Феноменологія відповідальності. Дискусії про природу правової відповідальності. Світоглядні засади відповідальності. Онтологічні проблеми відповідальності. Онтологія відповідальності. Модальність юридичної відповідальності: невідворотність, довільність, неможливість. Основні типи правового пізнання компромісу та конфлікту. Антропологічна складова в пізнанні відповідальності. Антропологічні та соціокультурні засади правової відповідальності. Відповідальність перед Богом як евристичний парадокс нормативної реальності. Соціальна відповідальність людини. Поняття «соціальна відповідальність людини». Види соціальної відповідальності. Підстави соціальної відповідальності. Правова відповідальність у контексті верховенства права та окремих типів праворозуміння. Вимоги верховенства права і юридична відповідальність. Правова відповідальність із позицій праворозуміння. Концепція кримінальної відповідальності у світлі соціально-натуралістичної теорії права. Соціально-політичні аспекти правової відповідальності. Відповідальність державних політичних діячів. Проблеми юридичної та соціально-політичної відповідальності бізнесу.

Додаткова література до теми 3.

1. Marushchak, O. A. (2019). The Formation and Establishment of the Scientific Category of "State Functions". *Forum Prava*, 59(Suppl.). t13–t22. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3555503>.
2. Базылев Б. Т. Сущность позитивной юридической ответственности. *Правоведение*. 1979. № 4.
3. Берднік І.В. CONCERNING THE ISSUE ON DETERMINING THE OBJECTIVE EVIDENCES OF THE «SEA POLLUTION» CRIME // Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та

міжнародного права: міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 8-9 червня 2018 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. Ч. 2. С. 28-32.

4. Берднік І.В. Development of criminal legislation in the way of protection of water resources in the nineteenth century Розвиток кримінального законодавства у сфері охорони водних ресурсів у ХІХ столітті // *Visegrad journal on human rights* - 4 (volume 2), 2017.- С. 29-33.

5. Берднік І.В. Розвиток кримінально-правової охорони водних ресурсів у законодавстві нового часу //Правова реформа в сучасних умовах: досягнення і перспективи: [Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 26 лютого 2016 р.] Том 1. Тернопіль: Вектор, 2016. 384 с. С. 300-302.

6. Васецький В.Ю. Забезпечення прав та свобод людини шляхом удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед особою. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 25-30.

7. Витрук Н. В. Общая теория юридической ответственности. Москва: Норма, 2009. 432 с.

8. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія: монографія / За заг. ред. І. Безклубого. К, Грамота, 2014. 448 с.

9. Головка М. Б. Взаємодія слідчих з працівниками оперативно-розшукових підрозділів за чинним Кримінальним процесуальним кодексом: окремі проблемні питання. Становлення та розвиток юридичної освіти в національному авіаційному університеті: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки (м. Київ, 16 травня 2013 р.). Київ, 2013 С. 228-231.

10. Иоффе О. С. Обязательственное право. Москва: Юридическая литература, 1975. 880 с.

11. Ковлер А. И. Антропология права: учебник. Москва: Норма, 2002. 480 с.

12. Козаченко И. Я. Санкции за преступления против жизни и здоровья. Томск: Томск. ун-т, 1987. 232 с.

13. Козюбра М. І. Проблеми методології теорії держави і права в умовах політичного та ідеологічного плюралізму. *Проблеми правознавства*. 1992. № 53. С 3-7.

14. Кропачев Н. М. Уголовно-правовое регулирование. Механизм и система. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский государственный университет, 1999. 262 с.

15. Луспенік Д. Д. Верховенство права – «новий» старий принцип цивільного судочинства: співвідношення із принципом законності. *Право України*. 2017. № 8. С. 9-20.

16. Марущак Н.В. Міжнародно-правова регламентація права на повагу до гідності особи. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка): економіко-правовий науковий журнал*, 2013, №4 (55). С. 33-38.

17. Марущак Н.В. Щодо питання поваги до гідності людини, її прав та свобод у творах українських демократів середини ХІХ – початку ХХ століть //

Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». Випуск 1. Том 1. Херсон, 2015. С. 23 -26.

18. Марущак О.А. Залучення спеціаліста, як форма використання спеціальних знань при розслідуванні ухилення від сплати податків. *Сборник научных трудов SWorld*. Випуск 2. Том 30. Иваново: МАРКОВА АД, 2014. С. 36-38.

19. Марущак О. А., Бабич Д. С. Теоретико-правове дослідження поняття та сутності державного суверенітету. *Правовий часопис Донбасу : зб. наук. пр.* 2017. №3-4 (61). С. 74 – 79.

20. Марченко М. Н. Общая теория права. Академический курс. Москва: Зерцало, 1999. 504 с.

21. Нерсисянц В. С., Муромцев Г. И. Право и культура. Москва: РУДН, 2002. 423 с.

22. Ободовський О. В. Про призначення покарання неповнолітнім (на прикладі призначення покарання за крадіжку без обтяжуючих ознак). *Право України*. 2017. № 7. С. 139-148.

23. Орзих М. Ф. Личность и право. Одесса: Юрид. л-ра, 2005. 312 с.

24. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Юридична відповідальність за порушення конституційного законодавства України. *Часопис Київського університету права*. 2001. № 1. С. 30-39.

25. Полевий В. І. Конституційна відповідальність політичних партій в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Національна академія Служби безпеки України Київ, 2004. 20 с.

Тема 4. Правова відповідальність як соціальне явище

Питання для самостійного опрацювання.

Юридична відповідальність як соціальне явище. Юридична відповідальність як засіб соціального регулювання. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності. Юридична відповідальність та соціальна дійсність. Взаємозв'язок юридичної відповідальності з нормами моралі, нормами права, правовою свідомістю та правовою культурою. Охоронні відносини в механізмі правового регулювання. Природа поведінки людини (культура поведінки, механізм індивідуальної поведінки, антисуспільна поведінка). Місце юридичної відповідальності в системі охоронних правовідносин. Поняття правопорядку та склад правопорядку. Природа та сутність відповідальності. Методологія досліджень проблем відповідальності в правовій науці. Наукові підходи щодо розуміння відповідальності. Теоретичні аспекти відповідальності держави: забезпечення ефективної діяльності міжнародних судових органів і арбітражних установ. Порівняльні аспекти правової відповідальності. Зловживання правом і правова відповідальність. Правова відповідальність та інші правові категорії. Правова відповідальність і суміжні правові інститути. Публічно-правові обмеження та правова відповідальність.

Додаткова література до теми 4.

1. Базылев Б. Т. Юридическая ответственность. Красноярск: Красноярский ун-т., 1985. 120 с.
2. Берднік І.В Профілактика суїцидів серед працівників органів внутрішніх справ // Право і суспільство 2013. №6. С. 248-251.
3. Берднік І.В. Проблемні питання кримінальної відповідальності за невиконання рішень Європейського Суду з прав людини //Юридична наука і практика: виклики часу:[матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Т. II, м. Київ, Національний авіаційний університет, 12 березня 2015 р.] 288 с.
4. Богданова М. С. Юридическая ответственность: основание, виды, субъекты: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Акад. управления МВД России. Москва, 1998.
5. Венгеров А. В. Теория государства и права: учеб. Москва: Новый юрист, 1998. 312 с.
6. Головка М. Б. Some aspects of criminal liability for violations of the decisions of the European Court of Human Rights. Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 8 червня 2018 року. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т, Центр вивч. проблем адаптації законодавства України до законодавства ЄС, Приват. ВНЗ "Фінанс.-прав. коледж" ; [за ред. проф. Р. С. Мельника ; відп. ред. канд. юрид. наук Л. Ю. Малюга]. Київ : Гельветика, 2018. с. 303-306.
7. Гущин Д. И. Юридическая ответственность за моральный вред (теоретико-правовой анализ). Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2002. 166 с.
8. Исаков В. Б. Юридические факты в советском праве. Москва: Юр. Лит., 2004. 144 с.
9. Карпачова Н. І. Міжнародні стандарти у галузі прав і свобод людини та проблеми їх реалізації в Україні. Право України. 2009. № 4. С. 4-21.
10. Коталейчук С. П. Теорія держави та права в запитаннях і відповідях: навч. посіб. Київ: КНТ, 2011. 560 с.
11. Котюк В. О. Теорія права: курс лекцій. Київ: Вентурі, 1996. 208с.
12. Крусс В. И. Злоупотребление правом: учеб. пособие. Москва: Норма, 2010. 176 с.
13. Лукашева Е. А. Права человека: учеб. Москва: НОРМА, 2000. 573 с.
14. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть: учебник. Москва: БЕК, 1997. 544 с.
15. Марущак Н.В. Проблема забезпечення прав людини при застосуванні затримання та взяття під варту на стадії досудового розслідування у кримінальному процесі України. Судова апеляція, 2012, №1. С.59-66.
16. Марущак О. А. Податковий контроль як засіб виявлення ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). *Юридичний науковий*

електронний журнал. 2018. № 5. С. 194-197. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2018/54.pdf

17. Марущак О.А. Обстановка вчинення злочину як елемент криміналістичної характеристики ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку провової доктрини та законодавства»: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 16-17 травня 2014 р. К. : У 2 частинах. Центр провових наукових досліджень, 2014. Частина 2. С. 77-79

18. Марущак О.А. Функції держави: визначення поняття. *Держава і регіони*. 2019. №3. С. 17-21.

19. Мунтян В. Л. Юридическая ответственность в области охраны окружающей среды. Монография / общ. ред. Ю. Шемшученко. Киев: Наук. думка, 1978. 279 с.

20. Нерсисянц В. С. Право и закон: из истории правовых учений. Москва: Наука, 1983. 366 с.

21. Татаринцева Е. В. Правовое воспитание. Москва: Высшая школа, 1990. 175 с.

22. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. Москва: Наука, 1987. 240 с.

23. Ткаченко Ю. Г. Методологические вопросы теории правоотношений. Москва: Юрид. лит., 1980. 176 с.

24. Шемушенко Ю. С. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: монографія. Т. 1. / відп. ред. Н. М. Оніщенко. Київ: Юридична думка, 2008. 344 с.

25. Щербаков В. В. Уголовная ответственность и ее основание: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Саратов, 1998. 22 с.

Тема 5. Принципи юридичної відповідальності

Питання для самостійного опрацювання.

Принципи юридичної відповідальності. Теоретично-правові проблеми співвідношення законності та справедливості в сфері права. Поняття та система принципів юридичної відповідальності. Місце принципів юридичної відповідальності в системі охоронних правовідносин. Значення принципів юридичної відповідальності у розбудові громадянського суспільства. Поняття принципів юридичної відповідальності. Законність, обґрунтованість, гуманізм. Принцип невідворотності юридичної відповідальності. Принцип співмірності покарання та діяння залежно від галузі права. Принципи притягнення до юридичної відповідальності залежно від галузі права.

Додаткова література до теми 5.

25. Marushchak O. A. The establishment of the system of constitutional control in foreign countries. / International scientific and practical conference «Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage» : Conference proceedings, January 25-26, 2019. Arad: Izdevnieciba «Baltija Publishing»), P. 127-129.

26. Абдулаев М. И., Комаров С. А. Проблемы теории государства и права: учебник. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 397 с.
27. Бабаев В. К. Теория государства и права: учеб. Москва: Юристъ, 2003. 592 с.
28. Берднік І.В. Відмежування злочинів, що посягають на водні ресурси від злочинів проти власності (форс-мажорних застережень). Актуальні проблеми науки і практики [Текст]. – Чернігів : ЧНТУ, 2018. № 1(4). С. 35-40.
29. Берднік І.В. Суб'єктивні ознаки злочину «порушення правил охорони вод» (ст. 242 Кримінального кодексу України) //Треті Таврійські юридичні наукові читання: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18-19 травня 2018 р.- Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2018. – С. 69-72.
30. Битяк Ю. П. Адміністративне право України. Харків: Право, 2010. 624 с.
31. Витрук Н. В. Развитие теории юридической ответственности в решениях Конституционного Суда РФ. Проблемы правовой ответственности государства, его органов и служащих: материалы «круглого стола». Белгород, 2000.
32. Вишневский А. Ф. Общая теория государства и права: курс лекций. Минск: Тесей, 1998. 576 с.
33. Головка М. Б. Щодо адміністративної відповідальності за відмову в наданні інформації на адвокатський запит. Модернізація системи професійної підготовки пенітенціарного персоналу: питання філософії права, педагогіки й психології, теорії і практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м.Чернігів, 6 червня 2014 р.). Чернігів, 2014. С. 85 – 87.
34. Головка О. М. Теорія держави і права: навч. посіб. / заг. ред. І. М. Погрібного. Харків: ХНУВС, 2010. 277 с.
35. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
36. Зелена О. В. Визначення підстав юридичної відповідальності: актуальні питання. Право України. 2003. № 4. С. 21-26.
37. Кирилюк Т. Ю. Правопорядок у суспільстві як результат правомірної поведінки. Часопис Київського університету права. 2009. № 1. С. 39-44.
38. Коваль Л. Ю. Адміністративне право: курс лекцій. Київ: Вентурі, 1998. 208 с.
39. Лунев А. Е. Административная ответственность за правонарушения. Москва: Госюриздат, 1961. 186 с.
40. Мазурик, К. З. Закон та особливості його реалізації в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.01 / Національний університет Львівська політехніка. Львів, 2013. 19 с.
41. Марущак Н.В. Щодо проблеми регулювання питань реабілітації та відшкодування моральної шкоди у кримінальному процесі України. Науковий

вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». Випуск 5. Том 2. Херсон, 2016. С. 158 - 162.

42. Марущак О. А. Залучення спеціаліста при розслідуванні ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). *Форум права*. 2014. № 2. С. 253–257. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2014_2_45.pdf

43. Марущак О. А., Сало О.П. До проблеми розслідування ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) у зоні проведення антитерористичної операції. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2017. №1 (59). С. 151–157

44. Марущак О. А., Шванська А.О. Особливості визначення, сутності та співвідношення правової системи та правової сім'ї. *Право і суспільство*. 2017. №6. С. 29 – 34.

45. Марцев А. И. Уголовная ответственность как средство предупреждения преступлений: лекция. Омск: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1980. 38 с.

46. Матвеев Г. К. Основания гражданско-правовой ответственности. Москва: Юрид. лит., 1970. 312 с.

47. Явич Л. С. Общая теория права. Ленинград: ЛГУ. 1976. 298с.

48. Шаповал В. М. Відповідальність конституційна. Юридична енциклопедія. Т.1. Київ: Конкорд, 1988.

49. Шемшученко Ю. С. Антологія української юридичної думки. Т.1. Київ: Изд-во Михайлова В. А., 2002. 335с.

Тема 6. Функції юридичної відповідальності

Питання для самостійного опрацювання.

Поняття функцій юридичної відповідальності. Каральна (репресивна) функція. Превентивна функція. Компенсаційна (відшкодувальна) функція. Правовідновлювальна функція. Інтеграційна функція. Виховна функція.

Додаткова література до теми 6.

1. Андрусяк В. Г. Правозахисна функція сучасної держави (на прикладі інституту прокуратури): загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун.-т Одеська юридична академія. Одеса, 2015. 20 с.

2. Берднік І.В. Наслідки кваліфікованого складу злочину «Порушення правил охорони вод» (ст. 242 Кримінального кодексу України) // Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 1-2 червня 2018 р. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 101-104.

3. Берднік І.В. Наслідки як об'єктивна ознака порушення правил охорони вод (ст. 242 Кримінального кодексу України) // Становлення громадського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя: Матеріали

міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 4-5 травня 2018 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С.67-69

4. Битяк Ю. П., Яковюк І. В., Петришин О. В. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: монографія. Харків: Право, 2007. 248 с.

5. Гіда Є. О. Праксеологічна сутність правопорядку. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2011. № 1. С. 136-142.

6. Гойман В. И. Действие права. Москва: Академия МВД РФ, 1992. 180 с. Вершинин А. П. Охранительные и материально-правовые отношения и право на судебную защиту. Вопросы теории охранительных правоотношений: материалы научной конференции. Ярославль, 1991. С. 36.

7. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України. Київ: НАУ, 1999. 114 с.

8. Гришко О. М. Теорія держави і права: практикум. / заг. Ред. Ф. П. Шульженко. Київ: КНЕУ, 2013. 308 с.

9. Поляков А. В., Тимошина Е. В. Общая теория права: учеб. Санкт-Петербург: СПбГУ, 2005. 472 с.

10. Порівняльне правознавство у таблицях: навч. посіб. для юрид. ф-тів та закл. вищ. освіти / О.В. Петришин та ін. 3-тє вид. Харків, Право, 2019. 164 с.

11. Сидоренко М. Й. Теорія держави і права (курс лекцій): навч. посіб. Київ: Ун-т Україна, 2013. 197 с.

12. Сидорець Б. В. Правомірність втручання держави у права людини в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.01 / Національний університет Львівська політехніка. Львів, 2015. 20 с.

13. Черданцев А. Ф., Кожевников С. Н. О понятии и содержании юридической ответственности. Правоведение. 1996. № 5.

14. Четвернин В. А. Введение в курс общей теории права и государства: учебное пособие. Москва: Институт государства и права РАН, 2003. 204 с.

15. Чирков А. П. Ответственность в системе права. Калининград: Калинингр. ун-т., 1996. 77 с.

16. Штанько А. О. Державна дисципліна як умова розбудови правової держави. Вісник Національної академії прокуратури України. № 3. 2014. С. 24-30.

17. Марущак Н.В. Щодо питання соціальної суті прав людини // PRÁVNÁ VEDA A TREŤOM TISÍCROČI // Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie "Právna veda a treťom tisícročí" 27.- 28. február 2015. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2015. С. 15 – 17.

18. Марущак О. А., Кравченко В. Етапи конституційного розвитку в зарубіжних країнах. Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути: тези доп. I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 1-2 серпня 2019 р. Дніпро, 2019. С. 437-443.

19. Машков А.Д. Теорія держави і права: підручник. К, ВД «Дакор». 492 с.

20. Мозолюк-Боднар Л. М. Поняття та сутність дисципліни як соціальноправового явища. Університетські наукові записки. 2011. № 2. С. 216-222.
21. Спиридонов Л. И. Социология уголовного права. Москва: Юрид. лит., 1986. 240 с.
22. Старанцов Д. Л. Сутнісна характеристика функції охорони правопорядку соціальної правової держави. Юрид. Україна. 2007. № 9. С. 8–12.
23. Фромм Э. Человек для себя. Минск: Коллегиум, 1992. 253 с.
24. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. Санкт-Петербург: Наука, 2000. 377 с.
25. Шестопалова Л. М. Теорія держави і права. Київ: Прецедент, 2004. 224 с.

Тема 7. Нормативно-правові основи юридичної відповідальності

Питання для самостійного опрацювання.

Нормативно-правові основи юридичної відповідальності. Інститут юридичної відповідальності: змістовна характеристика та процедури формування. Доктринальні засади формування комплексних інститутів юридичної відповідальності в теорії права. Проблеми виокремлення нових видів відповідальності: процесуальна, екологічна, земельна тощо.

Додаткова література до теми 7.

1. Berdnik I.V. CONCERNING THE ISSUE ON DETERMINING THE OBJECTIVE EVIDENCES OF THE “SEA POLLUTION” CRIME // Social and Legal Sciences Vol. 1 No. 2 – November 2018. P. 5-11.
2. Khalymon S., Polovnikov V., Kravchuk O., Marushchak O., Strilets O. (2019). Forensic Economic Examination as a Means of Investigation and Counteraction of Economic Crimes in East Europe (example of Ukraine). Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. Volume 22, Issue 3. URL: <https://www.abacademies.org/articles/forensic-economic-examination-as-a-means-of-investigation-and-counteraction-of-economic-crimes-in-east-europe-example-of-ukraine-8263.html>
3. Андрюшко І. Я. Правове мислення у різновидах правової діяльності: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун.-т Одеська юридична академія. Одеса, 2015. 20 с.
4. Александров Н. Г. Законность и правоотношения в советском обществе. Москва: Юриздат, 1955. 176 с.
5. Берднік І.В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони вод за законодавством окремих зарубіжних країн //Сучасний вимір держави і права: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 18-19 травня 2018 р. Львів: Західноукраїнська організація «центр правничих ініціатив», 2018. Ч. 1. С.22-25

6. Берднік І.В., Погребняк С.В. Історія розвитку кримінального законодавства про відповідальність за незаконний видобуток водних біологічних ресурсів у період нового часу // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. №36. С. 80-83.
7. Буткевич В. Г. Фактори негативного впливу на ефективність реалізації прав людини в Україні. Право України. 2009. № 4. С. 36-41.
8. Вицын С. Е. Ответственность по советскому праву. Правоведение. 1968. № 2. С. 154.
9. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія : монографія / [І. Безклубий, С. Бобровник, І. Гриценко та ін.]; за заг. ред. І. Безклубого . – К. : Грамота, 2014 – 448 с.
10. Головка М. Б. До питання про кримінальну відповідальність за невиконання рішень європейського суду з прав людини (To the issue of criminal liability for violations of the european court of human rights decisions). Електронний фаховий журнал Порівняльно-аналітичне право № 2. 2018 р. С. 293-295.
11. Егоров Н. Д. О понятии субъективного права. Правосубъектность по гражданскому и хозяйственному праву. Ленинград: Ленингр. ун-т, 1983. 197 с.
12. Ильин И. А. О сущности правосознания. Т. 4. Москва: Русская книга, 1993-1994. 620 с.
13. Колодій А. М., Копейчиков В. В., Лисенко С. А. Загальна теорія держави і права. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 317 с.
14. Кравчук М. В. Теорія держави і права: опорні конспекти. Київ: Атіка, 2007. 288 с.
15. Лейст О. Э. Основные виды юридической ответственности за правонарушение. Правоведение. 1977. № 3.
16. Марущак Н.В. Забезпечення права особи на повагу до її гідності на стадії досудового розслідування у кримінальному процесі України: монографія. / Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. 159 с.
17. Марущак Н.В., Мулач Т.С. Про принципи права // Проблеми захисту прав та свобод людини та громадянина: тези всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів (Чернігів, 19-20 травня 2016 р.). Чернігів, ЧНТУ, 2016. С. 263 – 265.
18. Марущак О. А. Проблема реалізації державного суверенітету в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2018. № 1 (4). С. 68-72.
19. Матузов Н. И. Личность. Права. Демократия: теоретические проблемы субъективного права. Саратов: Саратовский ун-т, 1972. 290 с.
20. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії та практики: дис. ...канд. юр. наук: 12.00.02 / Київський національний унт ім. Тараса Шевченка. Київ, 2000. 180 с.

21. Осокина Г. Л. Теория охранительно-искового правоотношения. Вопросы теории охранительных правоотношений: материалы научной конференции. Ярославль, 1991. С. 20.

22. Порівняльне правознавство: підручник / За заг. ред. О.В. Петришина. Х, Право, 2012. 272 с.

23. Рассолов М. М. Теория государства и права: учеб. Москва: Закон и право, 2000. 640 с.

24. Середюк В. В. Про українське право. Збірник статей кафедри теорії та історії держави і права. / заг. ред. І. Безклубого. Київ, 2010. 300.

Тема 8. Підстави та стадії юридичної відповідальності

Питання для самостійного опрацювання.

Стадії юридичної відповідальності. Характеристика стадій юридичної відповідальності. Співвідношення основних понять та підстав виникнення юридичної відповідальності: склад, ознаки діяння, призначення заходів та міри юридичної відповідальності, їх реалізація. Підстави виключення юридичної відповідальності та звільнення від юридичної відповідальності. Поняття передумов та підстав юридичної відповідальності. Нормативна підстава. Відповідальність за порушення правових норм та відповідальність, передбачена правовими нормами. Фактичні підстави юридичної відповідальності. Склад правопорушення. Вина. Шкода. Суспільна небезпека та суспільна шкідливість вчинку. Протиправність діяння. Судовий процес як процедурна форма юридичної відповідальності за правопорушення. Загальнотеоретичні проблеми розвитку судового процесу та правосуддя: мета та принципи. Мета, принципи судових процедур для реалізації юридичної відповідальності. Підстави юридичної відповідальності. Реалізація юридичної відповідальності.

Додаткова література до теми 8.

1. Алексеев С. С. Право на пороге нового тысячелетия. Москва: Статут, 2000. 256 с.

2. Берднік І.В. Відмежування складу злочину, передбаченого ст. 239-2 кримінального кодексу України, від суміжних складів злочинів // Ukraine - EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law : collection of international scientific papers. Chernihiv : CNUT, 2018. С.15-18.

3. Берднік І.В. Проблемні питання визначення об'єктивних ознак складу злочину «Забруднення моря» //Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. - № 30, том 2, 2017. – С. 52-55.

4. Берднік І.В. Развитие советского уголовного законодательства об охране водных ресурсов // LEGEA SI VIATA Publicatie Stiintifico-practica ISSN 1810-309X. Desembrie 2017. С.23-26.

5. Братусь С. Н. Юридическая ответственность и законность. (Очерки теории). Москва: Юридическая литература, 1976. 215 с.

6. Бринчук М. М. Экологическое право (право окружающей среды): учеб. пособ. Москва: Юристъ, 1998. 688 с.
7. Марущак О.А. Поняття криміналістичної методики, як частини системи криміналістики. Ukraine - EU. Modern Technology, Business and Law : collection of international scientific papers : in 2 parts. Part 2. Current Issues of Legal Science and Practice. Management and Public Administration. Innovations in Education. Environmental Protection. Engineering and Technologies. Chernihiv: CNUT, 2017. 208 p.
8. Марущак О.А. Проблемні аспекти визначення поняття слідчих дій. *Реформування системи кримінальної юстиції в Україні: кримінально-правові, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 10-річчя Ірпінської фінансово-юридичної академії та 80-річчя з дня народження відомого вченого-криміналіста сучасності, доктора юридичних наук, професора Бахіна Володимира Петровича. Ірпінь: Ірпінська фінансово-юридична академія, 2012. С.208-210.
9. Марущак Н.В. Щодо питання основоположних засад кримінального провадження в Україні. «Наукові дослідження – теорія та експеримент ‘ 2013»: Матеріали дев'ятої міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 29-31 травня 2013 р.: Полтава: Вид-во «ІнтерГрафіка», 2013. Т.3. С.25-30.
10. Марущак Н.В. Щодо питання співвідношення міжнародного і національного права у сфері забезпечення прав людини. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016, №2. С. 11 – 13.
11. Матузов Н. И. Социалистическая демократия как единство прав, обязанностей и ответственности личности. Советское государство и право. 1977. № 11. С. 143–195.
12. Письменицький А. А. Теорія держави і права: навч. посіб. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 242 с.
13. Пихтін М. П. Теорія держави і права: навч. посіб. / заг. ред. В. В. Галуцько. Херсон: Херсон. міськ. друк., 2011. 262 с.
14. Примак В. Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 432 с.
15. Про українське право. Збірник статей кафедри теорії та історії держави і права. / заг. ред. І. Безклубого. Київ, 2010. 300 с.
16. Слободчиков Н. А. О позитивном содержании юридической ответственности. Юридическая ответственность: проблемы теории и практики: сб. науч. тр. / ред. В. А. Кучинского и Э. А. Саркисовой. Минск: Академия МВД РБ, 1996.
17. Собчак А. А. О некоторых спорных вопросах общей теории юридической ответственности. Правоведение. 1968. № 1.
18. Сунцова Е. А. Нетрадиционные виды юридической ответственности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / МосУ МВД РФ. Москва, 2005 229 с.

19. Сухонос В. В. Теория государства и права: учебное пособие. Москва: Университетская книга, 2005. 536 с.
20. Цвик М. В. Теория социалистической демократки: Государственно-правовые аспекты. Киев: Вища шк., 1986. 160 с.
21. Червяцова А. О. Конституційна-правова відповідальність в системі видів юридичної відповідальності: теоретико-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2004. 202 с.
22. Шабуров А. С. Юридическая ответственность. Теория государства и права. / ред. В. М. Корельского, В. Д. Первалова. Курган: Курганский гос. ун-т., 2009. 248 с.
23. Шай Р. Я. Правоохоронна функція правової держави: теоретико-практичний аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національний університет Львівська політехніка. Львів, 2012. 20 с.
24. Черданцев А. Ф. Теория государства и права: учеб. Москва: Юрайт - М, 2001. 432 с.
25. Шестопалова Л. Юридична відповідальність у структурі права. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2018. № 2. С. 5-15

Тема 9. Інститут звільнення від юридичної відповідальності

Питання для самостійного опрацювання.

Поняття звільнення від юридичної відповідальності. Підстави звільнення від юридичної відповідальності. Обставини, що виключають настання юридичної відповідальності. Підстави звільнення від юридичної відповідальності залежно від галузі права. Поняття самозахисту, необхідної оборони, крайньої необхідності.

Додаткова література до теми 9.

1. Алексеев С. С. Общая теория права. Москва: Юрайт, 1994. 320 с.
2. Берднік І.В. Діяння як об'єктивна ознака порушення правил охорони вод (ст. 242 кримінального кодексу України) // Актуальні проблеми публічного та приватного права: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 25 травня 2018 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2018. С.89-92.
3. Берднік І.В. Заходи, які застосовуються поза межами кримінальної відповідальності особи, за злочини, що посягають на водні ресурси. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 7 (281). С. 176-181.
4. Берднік І.В. Проблеми кримінально-правової кваліфікації порушення правил охорони вод (стаття 242 Кримінальний кодекс України) // Журнал «Судова та слідча практика в Україні» Херсонський державний університет. Випуск 6/2018. С. 16-22.

5. Білозьоров Є. В. Юридична відповідальність як передумови правомірної поведінки особи : теоретичні аспекти. Право України. 2006. № 1. С. 50 – 54.
6. Венгеров А. Б. Теория государства и права: учеб. Москва: Омега-Л, 2004. 608 с.
7. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія: монографія / За заг. ред. І. Безклубого. К, Грамота, 2014. 448 с.
8. Історичний аспект міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю //Ukraine - EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers : in 2 parts. Part 2. Modern engineering. Sustainable development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice. Cherniviv : CNUT, 2015, p. 241-245
9. Історія вчень про державу і право : підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. — Х. : Право, 2009. — 256 с.
10. Ковальчук В. Б. Проблема конституційності та легітимності публічної влади в умовах формування правової, демократичної держави: вітчизняний досвід. Право України. 2008. № 6. С. 35-40.
11. Козинець, О. Г. Правова природа юридичної відповідальності: поняття та ознаки / О. Г. Козинець, Н. О. Макогін // Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в сучасних умовах : Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 10 листопада 2018 р.). - Полтава, 2018. - С. 59-61.
12. Крижановський А. Ф. Сучасний правовий порядок: контури теорії. Актуальні проблеми теорії держави і права: збірник наукових праць. 2011. № 57. С. 33-41.
13. Марочкін І. Є. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб. Харків: Право, 2000. 270 с.
14. Марущак Н. В. Право особи на повагу до гідності: міжнародно-правовий аспект. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. Вип. 1 (2) 2015. С.228 – 233.
15. Марущак Н.В. Щодо політичного аспекту прав людини. Науково-практичне юридичне видання «Прикарпатський юридичний вісник» науково-практичний журнал. Випуск 1(26), 2019. С. 19-23.
16. Марущак О. А. Нормативно-правове регулювання місцевого самоврядування в Україні : навчальний посібник. Чернігів : ЧНТУ, 2019. 268 с.
17. Марущак О. А., Лутченко О. Особливості правоохоронної функції держави / *Захист демократичних цінностей і дотримання прав людини в Україні*. Збірник матеріалів Всеукраїнського правничого диспуту, в рамках Всеукраїнського тижня права з нагоди проголошення Генеральною Асамблеєю ООН Загальної декларації прав людини. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2017. С. 211 – 214.
18. Марченко М. Н. Проблемы общей теории государства и права: учебник. Т. 1. Государство. Москва: Проспект, 2007. 752 с.

19. Оксамытний В. В. Правомерное поведение личности. / общ. ред.: Н. И. Козюбра. Киев: Наук. думка, 1985. 175 с.
20. Онщенко Н. М. Дія права. Інтерактивний аспект. Київ: Юридична думка. 2010. 360с.
21. Пихтін М. П. Теорія держави і права: термінол. слов. Херсон, 2011. 262 с.
22. Политическая теория в XX веке: Сборник статей / Под ред. А. Павлова/ М.: Издательский дом "Территория будущего", 2008. (Серия "Университетская библиотека Александра Погорельского"). 416 с.
23. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / КНТ. Київ, 2006. 202 с.
24. Ступак А. Л. Законність та правопорядок як сутнісні складові розвитку правової системи. Шості юридичні читання. Правова культура, правова свідомість і право: матеріали Міжнар. наук. Конференції. Київ, 2010. С. 139-140.
25. Тункин Г. И. Вопросы теории международного права. Москва: Госюриздат, 1962. 330 с.
26. Тюріна О. В. Моральне та нормативне регулювання: аспекти співвідношення в сучасних умовах: матеріали постійно діючого науково-теоретичного семінару. Київ: НАВС. 2014, С. 104-106.
27. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Харків: Консум, 2001. 656 с.

Тема 10. Класифікація та види юридичної відповідальності

Питання для самостійного опрацювання.

Загальна характеристика критеріїв диференціації юридичної відповідальності. Проблема класифікації юридичної відповідальності на види. Загальна характеристика видів юридичної відповідальності. Галузевий критерій поділу. Кількісний критерій поділу. Міжнародно-правова відповідальність. Юридична відповідальність за помилки при застосуванні законодавчої техніки.

Додаткова література до теми 10.

1. Алексеев С. С. Восхождение к праву. Поиски и решения. Москва: НОРМА, 2002. 608 с.
2. Берднік І.В. Історія кримінально-правової охорони водних ресурсів до початку ХІХ століття // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 47. Том 3, 2017. С. 37-40.
3. Берднік І.В. Кваліфікуючі ознаки злочину «Забруднення моря» //право як ефективний суспільний регулятор: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 16-17 лютого 2018 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С.12-16.
4. Берднік І.В. Особливості кваліфікуючих ознак злочину «Забруднення моря» // Науково-практичний журнал «Прикарпатський юридичний вісник». Випуск 6 (21) том 2, 2017. С. 110-113.

5. Берднік І.В. Порівняльна характеристика кримінально-правової охорони водних ресурсів за законодавством України, Білорусії та Росії // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». Випуск 6. Том 3. 2017. С. 53-56.
6. Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз : монографія. Харків : Право, 2018. 384 с.
7. Бостан С. К. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Академія, 2013. 346 с.
8. Голікова К. О. Дисципліна та законність в державному управлінні: поняття та способи їх забезпечення. Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право. 2013. № 2. С. 110-113.
9. Головін А. П. Адміністративно-правове регулювання діяльності міліції громадської безпеки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2004. 20 с.
10. Головка М. Б. Окремі питання звільнення військовослужбовців від кримінальної відповідальності. Актуальні питання підготовки фахівців у вищих навчальних закладах: досвід, проблеми, перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій 35-й річниці утворення Чернігівського юридичного коледжу (м. Чернігів, 7-8 червня 2013 р.). Чернігів, 2013. С. 62 – 65.
11. Головка М. Б. Особливості співвідношення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. Юридичний науковий електронний журнал. №5, 2019. с. 290-293.
12. Демський Е. Ф. Щодо адмінвідповідальності юридичних осіб. Юридичний вісник України. 2002. № 34. С. 8-9.
13. Дмитренко І. А. Екологічне право України: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 341 с.
14. Донченко О. П. Свобода як категорія права: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2010. 18 с.
15. Марущак Н.В. Справедливість у кримінальному судочинстві. Підприємництво, господарство і право. 2005, №12. С. 174-177.
16. Марущак Н.В. Щодо питання застосування практики європейського суду судами України // Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць. Випуск 4. К.: Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. С. 8 – 11.
17. Марущак О.А. Відповідальність за несплату податків в Україні у контексті діалогу між владою і суспільством. *Діалог суспільства і влади: правові форми, виклики, перспективи*: Збірник матеріалів круглого столу. К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2012. С. 105-108.
18. Марущак О.А. Проведення експертизи як напрямок використання спеціальних знань при розслідуванні ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Випуск 3. Том 3. С. 156-160.

19. Марчук В. М., Ніколаєва Л. В. Нариси з теорії права: навч. посіб. Київ: Істина, 2004. 376 с.
20. Оніщенко Н. М. Обізнаність в праві: деякі підходи до визначення. Держава і право. 2017. № 75. С. 3-11.
21. Осауленко А. О. Нормативна конструкція ретроспективної юридичної відповідальності в публічному праві сучасної України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2007. 218 с.
22. Понятие “подлог документов” // Историко-правовые и социально-экономические аспекты развития общества: материалы докладов и выступлений межвузовской научно-практической конференции (г.Чернигов, 7 апреля 2010 года). Чернигов: Украинско-Российский институт (филиал) МГОУ в г.Чернигове, 2010. С.76-79.
23. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. Х. : Право, 2009. 352 с.
24. Прохоров В. С. Преступление и ответственность. Ленинград: Ленинград. ун-т., 1984. 134 с.

Тема 11. Міжнародно-правова відповідальність

Питання для самостійного опрацювання.

Поняття міжнародно-правової відповідальності держав. Позитивна та негативна міжнародно-правова відповідальність. Підстави міжнародно-правової відповідальності держав за міжнародні правопорушення. Об'єм відповідальності за міжнародні правопорушення. Види та форми міжнародно-правової відповідальності держави-правопорушника.

Додаткова література до теми 11.

1. Авер'янов В. Б. Принципи верховенства права у сфері виконавчої влади: питання теорії та практики реалізації. Право України. 2010. № 3. С. 72-79.
2. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів за законодавством окремих країн світу // Науковий журнал «Приватне та публічне право» Сумський національний аграрний університет, № 1/2018. С. 104-108.
3. Берднік І.В. Особливості визначення суб'єкта порушення правил охорони вод (ст.242 Кримінального кодексу України) Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування: тези доп. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., (Ірпінь, 1 берез. 2018 р.) / Ун-т ДФС України, 2018. С. 20-23.
4. Берднік І.В. Особливості кваліфікації злочинів під час конкуренції кримінально-правових норм (на прикладі ст. 239-1 КК України та ст. 239-2 КК України) // Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції»

Дніпровський національний університет ім. Олесь Гончара, № 1\2018. С. 189-192.

5. Броунли Я. Международное право. Кн. 2. Москва: Прогресс, 1977. 507 с.

6. Головко М. Б. Зміни до законодавства про відповідальність за службові злочини - вимога сьогодення. Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина: матеріали міжнародної наук.-прак. конф. молодих вчених та студентів (22-23 трав. 2014 р., м. Чернігів). Чернігів, 2014. С. 421-424.

7. Головко М. Б. Свідок у кримінальному провадженні. Jurnalul juridic national: teorie și practică : науково-практичне видання Республіки Молдова. 2017. № 6-2 (28). С. 133-136.

8. Демський Е. Ф. Щодо адмінвідповідальності юридичних осіб. Юридичний вісник України. 2002. № 33. С. 6-7.

9. Доронін І. М. Забезпечення державної безпеки як функція сучасної держави. Право України. 2006. № 4. С. 127-131.

10. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія права. Київ: Кондор, 2002. 274 с.

11. Козюбра М. І. Верховенство права і українські реалії та перспективи. Право України. 2010. № 3. С. 6-18.

12. Кузьмін С. А., Карпенко Д. М.. Теорія держави та права в питаннях і відповідях: посібник. Київ: Вид. Паливода А. В., 2010. 128 с.

13. Малишко М. І. Екологічне право України: навч. посіб. Київ: Юрид. кн, 2001. 389 с.

14. Мальцев В. В. Социальная ответственность, уголовное право и уголовная ответственность. Правоведение. 2000. № 6. С. 152– 169.

15. Марущак Н.В. Деякі аспекти забезпечення права особи на повагу до гідності при прийнятті процесуальних рішень на стадії досудового розслідування. Підприємництво, господарство і право. 2011, №11. С. 123-127.

16. Марущак Н.В. Деякі проблемні аспекти порядку порушення кримінальної справи у кримінальному процесі України. Підприємництво, господарство і право. 2012, №2. С. 137-140.

17. Марущак О. А. Проблемні питання та особливості проведення допиту при розслідуванні ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка): економіко-правовий науково-практичний журнал*. 2013. № 4 (55). С. 77–82.

18. Марущак О.А. Визначення поняття криміналістичної характеристики та її елементів. *Розвиток наукових досліджень 2013*: Матеріали дев'ятої міжнародної науково-практичної конференції, м.Полтава, 25-27 листопада 2013р. Полтава: Вид-во «ІнтерГрафіка». 2013. Т.3. С. 53-55.

19. Марущак О.А. Використання спеціальних знань при розслідуванні ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2016. №2. С. 39-45

20. Поляков А. В. Общая теория права: феноменолого-коммуникативный подход: курс лекций. Изд. 2-е, испр. и доп. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 845 с.
21. Примак В. Д. Відповідальність як цивільно-правова санкція. Юридична Україна. 2003. № 5. С. 58-59.
22. Правова відповідальність: доктрина та практика застосування: збірник тез доповідей учасників Міжнародного науково-практичного круглого столу. / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2011. 135 с.
23. Савчин М.В. Порівняльне конституційне право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 328 с.
24. Самощенко И. С. Сущность юридической ответственности в советском обществе. Москва: Знание, 1974. 44 с.
25. Скрипнюк О. В. Правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина в процесі реалізації державного управління. Право України. 2007. № 4. С. 3-8.
26. Теорія держави і права: підручник / За ред. О.В. Петришина. Х, Право, 2015. 368 с.
27. Теорія держави і права: підручник / За ред. О.В. Петришина. Х, Право, 2015. 368 с.
28. Ткаченко В. Д., Цвік М. В., Петришин О. В. Загальна теорія держави і права. Харків: Право, 2002. 432 с.
29. Толстой Ю. К. К теории правоотношения. Ленинград: Ленингр. ун-т, 1959. 88 с.
30. Шишкіна Е. В. Зобов'язання держав щодо заборони поганого поводження з людиною. Держава і право. № 41. С. 588-595.
31. Фромм Э. Здоровое общество. Психоанализ и культура: избранные труды Карен Хорни и Эриха Фромма. Москва: Юрист, 1995. 623 с.
32. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении. Москва: Юрид. лит., 1974. 352 с.

Тема 12. Конституційна відповідальність

Питання для самостійного опрацювання.

Правова природа конституційної відповідальності. Підстави конституційної відповідальності. Принципи конституційної відповідальності. Функції конституційної відповідальності. Проблеми застосування конституційної відповідальності.

Додаткова література до теми 12.

1. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища за законодавством деяких країн світу // Теорія і практика сучасної юриспруденції: міжнародна науково-практична конференція,

м. Київ, 8-9 грудня 2017 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2017. Ч. 2. С.75-78.

2. Берднік І.В. Міжнародне співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю у сфері правосуддя// «Перспективні напрями наукових досліджень 2015» Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Том 1 (17-22 жовтня 2015 року м. Братислава, Словаччина). С.152-153.

3. Булатов А. С. Юридическая ответственность (общетеоретические проблемы): автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.01 / Ленинградский государственный университет им. А. А. Жданова. Ленинград, 1985. 19 с.

4. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії. Київ: Либідь, 2002. 608 с.

5. Духно Н. А., Ивакин В. И. Понятие и виды юридической ответственности. Государство и право. 2000. № 6. С. 13.

6. Завальний А. М. Доктринальний підхід до структури юридичного обов'язку. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2009. № 3. С. 24–29.

7. Конституційні засади сучасного державотворення : навч. посіб. у питаннях і відповідях / За ред. Т.Є. Кагановської. Харків, Право, 2017. 304 с.

8. Копейчиков В. В. Загальна теорія держави і права. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 320 с.

9. Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 430 с.

10. Косолапов Р. И., Марков В. С. Свобода и ответственность. Москва: Юрист, 1969. 95 с.

11. Лейст О. Э. Санкции в советском праве. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1962. 240 с.

12. Липинский Д. А. Проблемы юридической ответственности / общ. ред. Р. Л. Хачатурова. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2003. 385 с.

13. Марущак Н.В. Досудове розслідування кримінальної справи: завдання і засоби їх досягнення. Підприємництво, господарство і право, 2010, №3. С.145-148.

14. Марущак Н.В. Забезпечення права особи на повагу до її гідності на стадії досудового розслідування у кримінальному процесі України : автореф. дис. канд. юрид. наук. : 12.00.09. / Н.В. Марущак ; Нац. акад. прокуратури України. К., 2010. 19 с.

15. Марущак О. А. Спосіб вчинення і механізм слідоутворення як елементи криміналістичної характеристики ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). *National law journal: theory and practice*. 2015. №5-2 (15). С. 107–111.

16. Марченко М. Н. Проблемы общей теории государства и права: учебник. Т. 2. Москва: Проспект, 2007. 656 с.

17. Оніщенко Н. М. Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах. Київ: Юридична думка, 2009. 216 с.

18. Панкевич О. З. Підстави обмежування прав людини: філософсько-правовий аспекти. Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 3. С. 141-150.

19. Попондуло В. Ф. Ответственность как основание динамики гражданского правоотношения. Вестник ЛГУ. 1986. № 3. С. 69.

20. Порівняльне правознавство у таблицях : навч. посіб. для юрид. ф-тів та закл. вищ. освіти / авт.-уклад.: О.В. Петришин, О.В. Зінченко, Д.В. Лукьянов. – 3-тє вид., змін. – Харків : право, 2019. – 164 с.

21. Прокопович Г. А. Юридическая ответственность в российском праве: теоретический аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / НОУ ВПО МЭЛИ Москва, 2003. 213 с.

22. Рабінович П. М. Основи загальної теорії держави і права. Київ: Атіка, 2001. 176 с.

23. Семенюк О. Г. Актуалізація питання щодо суб'єкта злочину. Держава і право. 2016. № 73. С. 433-447.

Тема 13. Адміністративна відповідальність

Питання для самостійного опрацювання.

Поняття адміністративної відповідальності та її законодавче забезпечення. Становлення та розвиток законодавства про адміністративну відповідальність. Підстави адміністративної відповідальності. Принципи адміністративної відповідальності. Функції адміністративної відповідальності. Адміністративно-процесуальна відповідальність.

Додаткова література до теми 13.

50. Берднік І.В. Основні орієнтири відмежування злочину, передбаченого ст. 243 КК України від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 59-1 КУПАП // Юридична наука: виклики і сьогодення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 8-9 червня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 73-77.

51. Берднік І.В. Основні орієнтири відмежування окремих злочинів, що посягають на водні ресурси, від адміністративних правопорушень // Порівняльно-аналітичне право. №2. 2018. С. 285-289

52. Василенко В. А. Ответственность государств за международные правонарушения. Киев: Вища шк., 1976. 268 с.

53. Головка М. Б. До питання кримінальної відповідальності за втручання в діяльність захисника. Ukraine - EU. Modern Technology, Business and Law : collection of international scientific papers : in 2 parts. Part 2. Societal Challenges. Innovations of Social Work, Philosophy, Psychology, Sociology. Environmental Protection. Management and Public Administration. Innovations in Education. Current Issues in the Reformation of the Higher Education System in the Aspect of Ukrainian Eurointegration. Current Issues of Legal Science and Practice - Chernihiv: CNUT, 2016. P. 296-298.

54. Головка М. Б. Спеціальні види покарання за вчинення військових злочинів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. 2014. Випуск 5. Том 3. С. 24-29.
55. Грызунова Е. В. Правонарушение и юридическая ответственность в их соотношении: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / СГАП. Саратов, 2002. 246 с.
56. Іваненко О. В. Процесуальна відповідальність як окремий і самостійний вид юридичної відповідальності. Право України. 2006. № 3. С. 32-35.
57. Іванчук Н. В. Взаємна відповідальність особи і держави в контексті розбудови сучасної української держави: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2007. 185 с.
58. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підруч. Вид. 3-є. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 544 с.
59. Комаров С. А. Общая теория государства и права: учеб. Изд.7-е, испр. и доп. Санкт-Петербург: Питер, 2005. 512 с.
60. Крижанівський А. Ф. Правопорядок у суспільно-правничих контекстах: спроба системного бачення. Т. 1. Актуальні питання реформування правової системи України: зб. наук. ст. за матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк: Вежа, 2007. С. 61–66.
61. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология. Москва: Наука, 1982. 288 с.
62. Куян І. А. Адміністративна відповідальність як інструмент правової держави. Право України. 1998. № 5.
63. Лазарев В. В. Теория права и государства: учеб. Москва: Право и закон, 2001. 554 с.
64. Левин Д. Б. Ответственность государств в современном международном праве. Москва: Междунар. отношения, 1966. 152 с.
65. Лук'янов Д. В. Теорія держави і права: наук. посіб. / заг. ред. О. В. Петришин. Харків: Право, 2012. 190 с.
66. Марущак Н.В. Щодо питання моральності основоположних засад у кримінальному процесі України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». Випуск 3. Том 2. Херсон, 2017. С. 132 - 135.
67. Марущак Н.В. Щодо питання нормативного визначення об'єкта права на повагу до гідності. Правовий часопис Донбасу : Зб. наук. пр. 2017, №3-4 (61). С. 68 – 73.
68. Марченко М. Н. Проблемы теории государства и права. Москва: Юристъ, 2001. 656 с.
69. Марчук В. М. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Київ. нац. торг.-екон. унт, 2012. 415 с.
70. Машков А.Д. Теорія держави і права: підручник. К, ВД «Дакор». 492 с.

71. Мотовиловкер Е. Я. Норма, отношение и ответственность в уголовном праве. Уголовная ответственность: проблемы содержания, установления, реализации. Воронеж: Воронеж. ун-т, 1989. С. 45.
72. Нерсисянц В. С. Право в системе социальной регуляции: (история и современность). Москва: Знание, 1986. 63 с.
73. Пахомов В. В. Теоретичні засади забезпечення законності в державному управлінні. Юридична наука і практика. № 1. 2011. С. 13-18.
74. Пелих Н. А. Верховенство права – вихідний принцип у діяльності працівників міліції. Право України. 2001. №4.
75. Порівняльне правознавство: підручник / за заг. ред. О.В. Петришина. Х. : Право, 2012. 272 с.

Тема 14. Фінансова відповідальність

Питання для самостійного опрацювання.

Поняття фінансової відповідальності. Підстави та принципи фінансової відповідальності. Функції фінансової відповідальності. Податкова відповідальність як підвид фінансово-правової відповідальності: загальна характеристика.

Додаткова література до теми 14.

1. Berdnik I.V. CONCERNING THE ISSUE ON DETERMINING THE OBJECTIVE EVIDENCES OF THE “SEA POLLUTION” CRIME // Social and Legal Sciences Vol. 1 No. 2 – November 2018. P. 5-11.
2. Khalymon S., Polovnikov V., Kravchuk O., Marushchak O., Strilets O. (2019). Forensic Economic Examination as a Means of Investigation and Counteraction of Economic Crimes in East Europe (example of Ukraine). Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. Volume 22, Issue 3. URL: <https://www.abacademies.org/articles/forensic-economic-examination-as-a-means-of-investigation-and-counteraction-of-economic-crimes-in-east-europe-example-of-ukraine-8263.html>
3. Андрюшко І. Я. Правове мислення у різновидах правової діяльності: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун.-т Одеська юридична академія. Одеса, 2015. 20 с.
4. Александров Н. Г. Законность и правоотношения в советском обществе. Москва: Юриздат, 1955. 176 с.
5. Берднік І.В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони вод за законодавством окремих зарубіжних країн //Сучасний вимір держави і права: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 18-19 травня 2018 р. Львів: Західноукраїнська організація «центр правничих ініціатив», 2018. Ч. 1. С.22-25
6. Берднік І.В., Погребняк С.В. Історія розвитку кримінального законодавства про відповідальність за незаконний видобуток водних

біологічних ресурсів у період нового часу // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. №36. С. 80-83.

7. Буткевич В. Г. Фактори негативного впливу на ефективність реалізації прав людини в Україні. Право України. 2009. № 4. С. 36-41.

8. Вицын С. Е. Ответственность по советскому праву. Правоведение. 1968. № 2. С. 154.

9. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія : монографія / [І. Безклубий, С. Бобровник, І. Гриценко та ін.]; за заг. ред. І. Безклубого . – К. : Грамота, 2014 – 448 с.

10. Головка М. Б. До питання про кримінальну відповідальність за невиконання рішень європейського суду з прав людини (To the issue of criminal liability for violations of the european court of human rights decisions). Електронний фаховий журнал Порівняльно-аналітичне право № 2. 2018 р. С. 293-295.

11. Егоров Н. Д. О понятии субъективного права. Правосубъектность по гражданскому и хозяйственному праву. Ленинград: Ленингр. ун-т, 1983. 197 с.

12. Ильин И. А. О сущности правосознания. Т. 4. Москва: Русская книга, 1993-1994. 620 с.

13. Колодій А. М., Копейчиков В. В., Лисенко С. А. Загальна теорія держави і права. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 317 с.

14. Кравчук М. В. Теорія держави і права: опорні конспекти. Київ: Атіка, 2007. 288 с.

15. Лейст О. Э. Основные виды юридической ответственности за правонарушение. Правоведение. 1977. № 3.

16. Марущак Н.В. Забезпечення права особи на повагу до її гідності на стадії досудового розслідування у кримінальному процесі України: монографія. / Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. 159 с.

17. Марущак Н.В., Мулач Т.С. Про принципи права // Проблеми захисту прав та свобод людини та громадянина: тези всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів (Чернігів, 19-20 травня 2016 р.). Чернігів, ЧНТУ, 2016. С. 263 – 265.

18. Марущак О. А. Проблема реалізації державного суверенітету в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2018. № 1 (4). С. 68-72.

19. Матузов Н. И. Личность. Права. Демократия: теоретические проблемы субъективного права. Саратов: Саратовский ун-т, 1972. 290 с.

20. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії та практики: дис. ...канд. юр. наук: 12.00.02 / Київський національний унт ім. Тараса Шевченка. Київ, 2000. 180 с.

21. Осокина Г. Л. Теория охранительно-искового правоотношения. Вопросы теории охранительных правоотношений: материалы научной конференции. Ярославль, 1991. С. 20.

22. Порівняльне правознавство: підручник / За заг. ред. О.В. Петришина. Х, Право, 2012. 272 с.
23. Рассолов М. М. Теория государства и права: учеб. Москва: Закон и право, 2000. 640 с.
24. Середюк В. В. Про українське право. Збірник статей кафедри теорії та історії держави і права. / заг. ред. І. Безклубого. Київ, 2010. 300.

Тема 15. Кримінальна відповідальність

Питання для самостійного опрацювання.

Поняття та ознаки кримінальної відповідальності. Підстави і принципи кримінальної відповідальності. Функції кримінальної відповідальності. Види кримінальної відповідальності. Звільнення від кримінальної відповідальності. Кримінально-процесуальна відповідальність.

Додаткова література до теми 15.

1. Берднік І.В. Об'єкт злочину «Порушення правил охорони вод (стаття 242 Кримінального кодексу України)» // Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 16-17 лютого 2018 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 65-69
2. Волков А. В. Принцип недопустимости злоупотребления гражданскими правами в законодательстве и судебной практике (анализ более 250 судебных дел о злоупотреблении правом). Москва: Волтерс Клувер, 2010. 960 с.
3. Габоев А. Б. Права и свободы человека и гражданина – важнейший составляющий элемент при осуществлении государственной национальной политики. Государство и право. 2005. № 1. С. 122-125.
4. Головки М. Б. Визначення родового об'єкта військових злочинів. Право і суспільство. 2014. № 6.2 (2). С. 203-209.
5. Карпачова Н. І. Сучасні виклики правам і свободам людини. Право України. 2008. № 6. С. 4-8.
6. Карташев В. И. Юридическая деятельность: понятие, структура, ценность. Саратов: Саратов. ун-т, 1989. 218 с.
7. Кондратьев Р. І., Гернего О. О. Принципи права та їх роль у регулюванні суспільних відносин. Право України. 2000. № 2.
8. Корельский В. М., Перевалов В. Д. Теория государства и права: учебник. Москва: Норма-ИНФРА. М, 1998. 570 с.
9. Красовська В. Г. Ефективність дії правових стимулів та обмежень у механізмі правового регулювання. Право України. 2010. № 6. С. 182–188.
10. Крижанівський А. Ф. Правовий порядок в Україні: Витоки, концептуальні засади, інфраструктура: монографія. Одеса: Фенікс, 2009. 504 с.
11. Лазарев В. В. Теория государства и права. Москва: Юрайт, 2015. 634 с.

12. Ллойд Д. Идея права. Репрессивное зло или социальная необходимость. Москва: ЮГОНА, 2002. 416 с.
13. Марущак Н.В. Щодо питання універсальності прав людини // Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 2. Modern engineering. Sustainable development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice. – Chernihiv: CNUT, 2015. С. 288-290.
14. Марущак О. А. Податковий контроль як засіб виявлення ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя : Запорізький національний університет. 2018. № 5. С. 194-197. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2018/54.pdf
15. Порівняльне правознавство: підручник / За заг. ред. О.В. Петришина. Х, Право, 2012. 272 с.
16. Похмелкин В. В. Социальная справедливость и уголовная ответственность. Красноярск: Красноярский ун-т., 1990. 176 с.
17. Самохвалов В. В. Законність і справедливість: теоретико-правові проблеми співвідношення і взаємодії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2008. 28 с.
18. Самощенко И. С. Понятие правонарушения по советскому законодательству. Москва: Юрид. лит., 1963. 286 с.
19. Тарасишина О. М. Справедливість і толерантність у сучасному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун.-т Одеська юридична академія. Одеса, 2008. 19 с.
20. Тархов В. А. Понятие юридической ответственности. Правоведение. 1973. № 2.
21. Трофимова М. В. Функции юридической ответственности: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Самарская государственная экономическая академия Саратов, 2000. 209 с.
22. Тюріна О. В. Правосвідомість та правова система: окремі аспекти співвідношення: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Людина, суспільство, держава: правовий вимір в сучасному світі». Київ: НАУ. 2014, С. 111-113
23. Санталов А. И. Теоретические вопросы уголовной ответственности. Ленинград: ЛГУ, 1982. 97 с.
24. Сердюк В. О. Доля Конституції. *Юрид. вісн. України*. 2007. № 28. URL:http://www.yuricom.com/ua/legal_bulletin_of_Ukraine/archive/?aid=1768&jid=227

Тема 16. Цивільна відповідальність

Питання для самостійного опрацювання.

Концептуальні положення цивільної відповідальності. Цивільно-правова відповідальність і захист цивільних прав. Цивільно-правова відповідальність як засіб правового примусу. Окремі історіографічні аспекти розвитку

інституту цивільної відповідальності. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав та міра цивільно- правої відповідальності. Переддоговірна цивільно-правова відповідальність. Відповідальність за порушення договірних зобов'язань. Недоговірна відповідальність. Застосування норм відповідальності в окремих сферах цивільних правовідносин. Міжнародний досвід та окремі аспекти застосування норм відповідальності в міжнародному приватному праві.

Додаткова література до теми 16.

1. Берднік І.В. Наслідки кваліфікованого складу злочину «Порушення правил охорони вод» (ст. 242 Кримінального кодексу України) // Розвиток правової системи України в Умовах сьогодення: Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 4-5 травня 2018 р. Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2018. С.72-73.
2. Волков А. В. Теория концепции «злоупотребление гражданскими правами». Волгоград: Станица-2, 2007. 352 с.
3. Теория охранительно-искового правоотношения. Вопросы теории охранительных правоотношений. Материалы конференции. Ярославль, 1991. С. 21.
4. Теорія держави і права : підручник / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін. ; за ред. О.В. Петришина. – Х. : Право, 2015. 368 с.
5. Зелена О. В. Проблеми визначення функцій юридичної відповідальності. Науковий вісник НАВСУ. 2003. № 2. С. 90–95.
6. Зінченко В. М. Законність, права людини та правоохоронна діяльність. Часопис Київського університету права. 2011. № 3. С. 55- 58.
7. Кондрат С.С. Юридично значуща поведінка: основні концепції та підходи до вивчення. Держава і право: зб. наук, праць. 2005. № 30. С. 73-77.
8. Красавчиков О. А. Ответственность, меры защиты и санкции в советском гражданском праве. Сборник ученых трудов. 1975. № 39. С. 163.
9. Крыжановский А. Ф. Феноменология правопорядка: понятие, измерение, типология. Одесса: Феникс, 2006. 196 с.
10. Кудрявцев В. Н. Закон, поступок, ответственность. Москва: Юридическое издательство Норма, 1986. 452 с.
11. Кудрявцев В. Н. Право и поведение. Москва: Юрид. лит., 1978. 192 с.
12. Малейн Н. С. Современные проблемы юридической ответственности. Государство и право. 1994. №6.
13. Марущак Н.В. Щодо питання суті та змісту права особи на повагу до її гідності. Підприємництво, господарство і право. 2012, №9. – С. 3-6.
14. Марущак О.А. Судово-економічна експертиза, як найефективніший засіб використання спеціальних знань, при розслідуванні злочинів у сфері оподаткування. Ukraine-EU. Modern technology, business and law: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 2. Modern engineering. Sustainable

development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice. Chernihiv: CNUT, 2015. P. 308-310.

15. Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права. Москва: Юристъ, 2004. 512 с.

16. Нам К. Ответственность за нарушение обязательств: теория и законодательство. Хозяйство и право. 1997. № 4.

17. Нерсесянц В. С. Общая теория государства и права. Москва: Норма, 2010. 560 с.

18. Оніщенко Н. М. Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах. Київ: Юридична думка, 2009. 216 с.

19. Теремцова Н. В. Правопорушення як порушення норм права та соціальних інтересів і справедливості. Науково-практична конференція «Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми». Тернопіль: Вектор, 2010. С. 132-150.

20. Хахуліна К. С. Теорія держави і права в схемах та визначеннях: навч. посіб. Донецьк: Донбас, 2011. 340 с.

21. Шиндяпина М. Д. Стадии юридической ответственности: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Юрид. ин-т МВД России. Москва, 1996. 211 с.

22. Марчук В. М., Ніколаєва Л. В. Правомірна поведінка, правопорушення та юридична відповідальність: конспект лекцій. Ч. 2. Київ: Київський держ. торговельно-економічний ун-т, 1996. 54 с.

23. Інна Бердник. Субъекты составов преступлений, посягающих на водные ресурсы// LEGEA SI VIATA Publicatie Stiintifico-practica ISSN I810-309X. Desembrie 2018. Nr.12/2 (324) 2018. С.13-17.

24. Иоффе О. С., Шаргородский М. Д. Вопросы теории права. Москва: Юридическая литература, 1961. 365 с.

25. Карпачова Н. І. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні. / заг. ред. Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчук. Київ: Юридична думка, 2007. 424 с.

26. Комаров С. А., Малько А. Р. Теория государства и права. Москва: Норма, 2003. 448 с.

27. Лук' янов Д. В. Теорія держави і права: навч. посіб. / заг. ред. О. В. Петришин. Харків: Право, 2013. 202 с.

Тема 17. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність

Питання для самостійного опрацювання.

Поняття та види дисциплінарної відповідальності. Підстави дисциплінарної відповідальності. Міри дисциплінарної відповідальності. Функції дисциплінарної відповідальності. Поняття матеріальної відповідальності та підстави для притягнення працівників до відповідальності. Завдання та функції матеріальної відповідальності працівників. Різновиди матеріальної відповідальності працівників. Застосування норм про матеріальну

відповідальність працівників. Підстави для притягнення роботодавця до матеріальної відповідальності. Правова природа, особливості та функції матеріальної відповідальності роботодавця. Види матеріальної відповідальності роботодавця.

Додаткова література до теми 17.

1. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів за законодавством України, Казахстану, Грузії та Азейбарджану: порівняльно-правовий аспект // Науковий журнал «Право і суспільство» № 1/2018. С. 228-233.
2. Головка М. Б. Відповідальність за втручання в діяльність захисника. Наше право. 2014, № 8. С. 144-149.
3. Демиденко Г. Г. История учений о праве и государстве : курс лекций. - 4-е изд., перераб. и доп. - Х. : Право, 2012. - 488 с.
4. Зелена О. В. Поняття юридичної відповідальності: окремі проблеми. Право України. Київ, 2002. № 11. С. 111.
5. Каленіченко Л. І. Правозастосовні помилки працівників міліції та способи їх усунення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 /; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011. 18 с.
6. Кондрат С.С. Правомірна поведінка та правопорядок: взаємозв'язок та взаємозумовленість. Держава і право: зб. наук, праць. 2006. № 31. С. 35-38.
7. Корельський В. М., Перевалов В. Д. Теория государства и права: учеб. Москва: НОРМА, 1997. 570 с.
8. Косянчук П. С. Про українське право: збірник статей кафедри теорії та історії держави і права. / заг. ред. Безклубого. Київ, 2010. 300 с.
9. Котюк В. О. Основи держави і права. Київ: Атіка, 2001. 432 с.
10. Кравчук Н. В. Проблемы теории государства и права (опорные конспекты): учеб. пособие. Москва: Тернограф, 2008. 344 с.
11. Красавчиков О. А. Ответственность, меры защиты и санкции в советском гражданском праве. Проблемы гражданско-правовой ответственности и защиты гражданских прав: сборник ученых трудов. 1973. № 27. С. 5-16.
12. Краснов М. А. Ответственность в системе народного представительства (методологические подходы). Москва: Ин-т государства и права, 1999. 55 с.
13. Крижановський А. Ф. Правовий порядок суверенної України: становлення та тенденції розвитку (загальнотеоретичне дослідження): автореф. дис. ... дра. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун.-т Одеська юридична академія. Одеса, 2009. 40 с.
14. Крук О. Г. Проблемні питання реалізації демократичних прав і свобод людини. Право України. 2007. № 5. С. 20-24.
15. Кудрявцев В. Н. Право и поведение. Москва: Юридическая наука, 1976. 191 с.

16. Лопашенко Н. А. Экологические преступления: науч.-практ. ком. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 802 с.
17. Лукашева Е. А. Права человека: итоги века, тенденции, перспективы. Москва: НОРМА, 2002. 448 с.
18. Малеин Н. С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность. Москва: Юрид. лит., 1985. 182 с.
19. Малеин Н. С. Правонарушения: понятие, причины, ответственность.
20. Малиновский А. А. Злоупотребление правами налогоплательщика: сравнительно-правовые аспекты. Вестник МГИМО. 2013. № 2. С. 156–161.
21. Марущак Н.В. Забезпечення права особи на повагу до її гідності на стадії досудового розслідування у кримінальному процесі України : дис. канд. юрид. наук. : 12.00.09. / Марущак Наталія Володимирівна; Київ. нац ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2010. 251 с.
22. Марущак Н.В. Про моральність принципів кримінального процесу. Актуальні проблеми юридичної науки та практики. Чернігів : ЧНТУ, 2017. №1(3). С. 84 – 88.
23. Марущак О.А. Щодо питання криміналістичної характеристики податкових злочинів. *Науковий вісник ужгородського національного університету. Серія Право*. 2013. Випуск 23. Частина 1. Том 3. С. 126-129.
24. Марущак О.А. Щодо питання про особливості проведення допиту при розслідуванні ухилення від сплати податків. *Правове життя сучасної України* : матер. Міжнaro. наук.-практ. конф. (16-17 травня 2013 р.) Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Націoн. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2013 С. 497-499.
25. Марчук В. М., Ніколаєва Л. В. Основні поняття та категорії права: навч. посіб. Київ: Істина, 2001. 144 с.
26. Матузов Н. И. Теория государства и права. Москва: Юристь, 1997. 672 с.
27. Навроцький В. О. Правова визначеність і забезпечення її реалізації у кримінальному праві України. *Право України*. 2017. № 2. С. 59-67.
28. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства: учеб. Москва: НОРМА-ИНФРА-М, 1999. 535 с.
29. Оніщенко Н. М. Інститут юридичної відповідальності держави перед собою: формування та тенденції розвитку. Судова апеляція. 2007. №1. С. 6–21.
30. Печеницин В. А. Состав административного проступка и его значение в юрисдикционной деятельности органов внутренних дел: учеб. пособ. Хабаровск, 1988.
31. Пиголкин А. С. Общая теория права. Изд. 2-е, испр. и доп. Москва: МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2007. 384 с.
32. Практичний курс тлумачення правових актів : навч. посіб. для суддів і канд. на посади суддів / [І.Л. Самсін, В.Г. Ротань, А.Г. Ярема та ін.] ; за ред. І.Л. Самсіна. Х. : Право, 2014. 488 с.

33. Рассолов М. М., Лучин В. О., Эбзее Б. С. Теория государства и права: учебник. Москва: ЮНИТИ - ДАНА, 2000. 640 с.
34. Ретюнских И. С. Уголовная ответственность и ее реализация по советскому законодательству. Уголовная ответственность: проблемы содержания, установления, реализации // межвуз. сб. науч. тр. Воронеж: Воронеж. ун-т., 1989. С. 113.
35. Резнікова В. В. Зловживання процесуальними правами: господарсько-процесуальний аспект проблеми. Слово Національної школи суддів України. 2013. № 3. С. 124–137.
36. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень п. 22 ч. 1 ст. Конституції України; ч. 1, 3 ст. 2, ч. 1 ст. 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) від 30 травня 2001 р. № 7-рп.
37. Самощенко И. С., Фарукшин М. Х. Ответственность по советскому законодательству. Москва: Юрид. лит., 1971. 240 с.
38. Сидорець Б. В. Правомірність втручання держави у права людини в Україні: автореф.. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.01 / Національний університет Львівська політехніка. Львів, 2015. 20 с.
39. Специфіка звільнення від кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів у зв'язку із закінченням строків давності // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблема застосування і перспективи удосконалення. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 13-15 квітня 2007 р. У 2 ч. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2007. Ч.1. С.143-145.
40. Стельмащук П. Я. Співвідношення законності і правопорядку у правоохоронній діяльності. Митна справа. 2013. № 4. С. 324-329.
41. Теория государства и права: Учебник / Под ред. В.К. Бабаева - М.: Юристъ, 2003. - 592 с.
42. Теремцова Н. В. Бюджетний контроль за дотриманням бюджетного законодавства України і відповідальність за бюджетні правопорушення. Про українське право. / заг. ред. І. Безклубого. Київ, 2010. 300с.
43. Титова Н. І. Юридична відповідальність (цивілістичні аспекти). Львів: Вища школа, 1975. 196 с.
44. Червяцова А. О. Конституційно-правова відповідальність держави й фізичних осіб. Вісник прокуратури. 2007. № 1. С. 80-86.
45. Черданцев А. Ф. Теория государства и права. Москва: Юрайт, 1999. 432 с.

3. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»

Індивідуальні завдання виконуються студентами самостійно.

Вимоги до індивідуальних завдань у формі письмової наукової роботи:

1. обсяг роботи до 25-30 сторінок друкованого тексту;
2. шрифт – Times New Roman, звичайний, світлий. Кегль (параметри) шрифту – 14 pt (одиниць). міжрядковий інтервал тексту – 1,5.; поля: ліве - 20 мм, праве - 10 мм, верхнє - 20 мм, нижнє - 20 мм.
3. список використаних джерел повинен містити не менше 15 джерел;
4. посилання на джерела, які використовує автор - обов'язкові (оформлюються у вигляді зносок) по тексту.
5. використані наукові статті та матеріали оформлюються у вигляді додатків.
6. оформлення списку літератури згідно ДСТУ 8302:2015.
7. електронний варіант роботи додається обов'язково на актуальний email (надається викладачем додатково).

Теми для індивідуального завдання:

1. Антропологічні та соціокультурні засади правової відповідальності
2. Відповідальність у мусульманському праві.
3. Генеза юридичної відповідальності.
4. Дослідження правової відповідальності в працях українських учених-правників.
5. Історіографія дослідження проблем юридичної відповідальності.
6. Категорія відповідальності у позитивному та негативному аспектах.
7. Конституційні основи регулювання відносин юридичної відповідальності.
8. Концепція юридичної відповідальності у світлі соціально-натуралістичної теорії права.
9. Критика визначення юридичної відповідальності.
10. Критика деліктної відповідальності.
11. Критика підстави виникнення юридичної відповідальності.
12. Обґрунтування відповідальності без вини.
13. Онтологічні проблеми відповідальності.
14. Поєднання конституційних основ і поточного законодавства України.
15. Правова характеристика юридичної відповідальності окремих зарубіжних держав.
16. Свобода та відповідальність як соціологічні категорії.
17. Соціальна відповідальність в теорії цінностей.
18. Соціальна природа злочинності.
19. Співвідношення позитивної відповідальності та поняття правосвідомості.
20. Співвідношення свободи та відповідальності.

21. Територіальні особливості злочинності.
22. Юридична відповідальність в правовій системі англосаксонського права.
23. Юридична відповідальність в правовій системі романо-германського права.
24. Юридичні теорії відповідальності.

4. ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література:

1. Загальна теорія права: посіб. для підготов. до іспитів за новою програмою / за заг. ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2019. 172 с.
2. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія: монографія / За заг. ред. І. Безклубого. К, Грамота, 2014. 448 с.
3. Tom Bingham, The Rule of Law (Penguin, 2011)
4. Adam Tomkins, Public Law (Clarendon/Oxford University Press, 2003)
5. Алексеев С. С. Общая теория права. Москва: Юрайт, 1994. 320 с.
6. Конституційні засади сучасного державотворення : навч. посіб. у питаннях і відповідях / За ред. Т.Є. Кагановської. Харків, Право, 2017. 304 с.
7. Порівняльне правознавство : хрестоматія для юрид. ф-тів і закл. вищ. освіти : навч. посіб. / уклад.: О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов. – 2-ге вид., змін. – Харків : Право, 2019. – 1024 с.
8. Теорія держави і права : підручник / за ред. О.В. Петришина. Х.: Право, 2015. 368 с.
9. Витрук Н. В. Общая теория юридической ответственности. Москва: Норма, 2009. 432 с.
10. Фундаментальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали наук. полілогу, м. Харків, 7 верес. 2018 року. / упоряд.: Ю.В. Баулін, Ю.А. Пономаренко. Харків: Право, 2018. 208 с.
11. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. К., ВД «Дакор», 2014, 492 с.

Додаткова література:

1. Андрусак В. Г. Правозахисна функція сучасної держави (на прикладі інституту прокуратури): загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун.-т Одеська юридична академія. Одеса, 2015. 20 с.
2. Андрюшко І. Я. Правове мислення у різновидах правової діяльності: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун.-т Одеська юридична академія. Одеса, 2015. 20 с.
3. Бондар Ю. М. Принцип верховенства права як умова правового закону. Права людини: історія та сучасність. Збірник матеріалів VI наукової конференції студентів та молодих учених факультету правознавства та міжнародних відносин УДУФМТ. Київ: УДУФМТ, 2013. С. 35-39.
4. Васецький В. Ю. Забезпечення прав та свобод людини і громадянина в демократичному суспільстві (на прикладі удосконалення інституту юридичної відповідальності). Часопис Київського університету права. 2009. № 2. С. 16-20.
5. Гіда Є. О. Праксеологічна сутність правопорядку. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2011. № 1. С. 136-142.
6. Донченко О. П. Свобода як категорія права: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2010. 18 с.

7. Карпачова Н. І. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні. / заг. ред. Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчук. Київ: Юридична думка, 2007. 424 с.

8. Козюбра М. І. Верховенство права і українські реалії та перспективи. Право України. 2010. № 3. С. 6-18.

9. Крижановський А. Ф. Правовий порядок суверенної України: становлення та тенденції розвитку (загальнотеоретичне дослідження): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун.-т Одеська юридична академія. Одеса, 2009. 40 с. Марчук В. М., Корольков О. В. Марчук В. М. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Київ. нац. торг.-екон. унт, 2012. 415 с.

10. Сидорець Б. В. Правомірність втручання держави у права людини в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.01 / Національний університет Львівська політехніка. Львів, 2015. 20 с.

11. Штанько А. О. Державна дисципліна як умова розбудови правової держави. Вісник Національної академії прокуратури України. № 3. 2014. С. 24-30.

Інформаційні ресурси:

Юридична відповідальність. Дистанційне навчання ЧНТУ. URL: <https://eln.stu.cn.ua/course/view.php?id=3410>

Національна парламентська бібліотека України. URL: <http://nplu.org/>

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». URL: <http://www.nau.ua>

Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>

Офіційний сайт Президента України URL: <http://president.gov.ua>

Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://kmu.gov.ua>

Офіційний сайт Конституційного Суду України. URL: <http://ccu.gov.ua>

Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>

Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. URL.1: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> ; URL.2: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>

Кримінальний кодекс України 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Загальнотеоретична характеристика поняття юридичної відповідальності.
2. Наукові погляди на зміст юридичної відповідальності.
3. Концепції юридичної відповідальності.
4. Юридична відповідальність в системі права України.
5. Методологія дослідження інституту відповідальності.
6. Співвідношення юридичної відповідальності з іншими видами відповідальності.
7. Концепції позитивної юридичної відповідальності.
8. Міри юридичної відповідальності.
9. Юридична відповідальність держави та особи.
10. Юридична відповідальність і законність.
11. Юридичний обов'язок і відповідальність.
12. Модальність юридичної відповідальності: невідворотність, довільність, неможливість.
13. Основні типи правового пізнання компромісу та конфлікту.
14. Антропологічні та соціокультурні засади правової відповідальності.
15. Види та підстави соціальної відповідальності.
16. Правова відповідальність у контексті верховенства права та окремих типів праворозуміння.
17. Соціально-політичні аспекти правової відповідальності.
18. Відповідальність державних політичних діячів.
19. Юридична відповідальність як соціальне явище.
20. Юридична відповідальність як засіб соціального регулювання.
21. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності.
22. Взаємозв'язок юридичної відповідальності з нормами моралі, нормами права, правовою свідомістю та правовою культурою.
23. Охоронні відносини в механізмі правового регулювання.
24. Природа поведінки людини (культура поведінки, механізм індивідуальної поведінки, антисуспільна поведінка).
25. Місце юридичної відповідальності в системі охоронних правовідносин.
26. Поняття правопорядку та склад правопорядку.
27. Наукові підходи щодо розуміння відповідальності.
28. Теоретичні аспекти відповідальності держави: забезпечення ефективної діяльності міжнародних судових органів і арбітражних установ.
29. Зловживання правом і правова відповідальність.
30. Правова відповідальність та інші правові категорії.
31. Правова відповідальність і суміжні правові інститути.
32. Принципи юридичної відповідальності.
33. Теоретично-правові проблеми співвідношення законності та справедливості в сфері права.
34. Поняття та система принципів юридичної відповідальності.

35. Місце принципів юридичної відповідальності в системі охоронних правовідносин.
36. Законність, обґрунтованість, гуманізм як принципи юридичної відповідальності.
37. Принцип невідворотності юридичної відповідальності.
38. Принцип співмірності покарання та діяння залежно від галузі права.
39. Принципи притягнення до юридичної відповідальності залежно від галузі права.
40. Поняття та зміст функцій юридичної відповідальності.
41. Нормативно-правові основи юридичної відповідальності.
42. Інститут юридичної відповідальності: змістовна характеристика та процедури формування.
43. Доктринальні засади формування комплексних інститутів юридичної відповідальності в теорії права.
44. Характеристика стадій юридичної відповідальності.
45. Співвідношення основних понять та підстав виникнення юридичної відповідальності: склад, ознаки діяння, призначення заходів та міри юридичної відповідальності, їх реалізація.
46. Підстави виключення юридичної відповідальності та звільнення від юридичної відповідальності.
47. Фактичні підстави юридичної відповідальності.
48. Суспільна небезпека та суспільна шкідливість вчинку.
49. Судовий процес як процедурна форма юридичної відповідальності за правопорушення.
50. Мета, принципи судових процедур для реалізації юридичної відповідальності.
51. Підстави юридичної відповідальності.
52. Реалізація юридичної відповідальності.
53. Поняття та підстави звільнення від юридичної відповідальності.
54. Обставини, що виключають настання юридичної відповідальності.
55. Підстави звільнення від юридичної відповідальності залежно від галузі права.
56. Поняття самозахисту, необхідної оборони, крайньої необхідності.
57. Загальна характеристика критеріїв диференціації юридичної відповідальності.
58. Класифікація юридичної відповідальності на види.
59. Загальна характеристика видів юридичної відповідальності (галузевий та кількісний критерій поділу).
60. Міжнародно-правова відповідальність.
61. Юридична відповідальність за помилки при застосуванні законодавчої техніки
62. Поняття міжнародно-правової відповідальності держав.
63. Позитивна та негативна міжнародно-правова відповідальність.
64. Підстави міжнародно-правової відповідальності держав за міжнародні

- правопорушення.
65. Об'єм відповідальності за міжнародні правопорушення.
 66. Види та форми міжнародно-правової відповідальності держави-правопорушника.
 67. Правова природа конституційної відповідальності.
 68. Підстави, принципи та функції конституційної відповідальності.
 69. Проблеми застосування конституційної відповідальності.
 70. Поняття адміністративної відповідальності та її законодавче забезпечення.
 71. Підстави та принципи адміністративної відповідальності.
 72. Функції адміністративної відповідальності.
 73. Поняття фінансової відповідальності.
 74. Підстави та принципи фінансової відповідальності.
 75. Функції фінансової відповідальності.
 76. Податкова відповідальність як підвид фінансово-правової відповідальності: загальна характеристика.
 77. Поняття та ознаки кримінальної відповідальності.
 78. Підстави і принципи кримінальної відповідальності.
 79. Функції кримінальної відповідальності.
 80. Види кримінальної відповідальності.
 81. Звільнення від кримінальної відповідальності.
 82. Кримінально-процесуальна відповідальність.
 83. Концептуальні положення цивільної відповідальності.
 84. Цивільно-правова відповідальність і захист цивільних прав.
 85. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб.
 86. Відповідальність за порушення договірних зобов'язань.
 87. Недоговірна відповідальність.
 88. Поняття, підстави та види дисциплінарної відповідальності.
 89. Міри дисциплінарної відповідальності.
 90. Поняття матеріальної відповідальності та підстави для притягнення працівників до відповідальності.